

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

FRA ALS OG SUNDEVED

XII. HEFTE

FRA HØRUP SOGN

AF

J. RABEN

UDGIVET AF HISTORISK SAMFUND FOR ALS OG SUNDEVED
TRYKT I DYBBØL-POSTENS BOGTRYKKERI
SØNDERBORG 1937

FRA ALS OG SUNDEVED

XII. HEFTE
FRA HØRUP SOGN
AF
J. RABEN

Oldtidsminder i Hørup Sogn.

I Sognet kendes ca. 130 jordfaste Oldtidsminder, som hovedsagelig ligger i Sognets sydlige Del, Kyststrækningen ved Høruphav.

Den smukkeste Samling af Gravhøje findes i Statsskoven Lambjerg Indtægt. Den bestaar af 35 Grave, Langdysser og Rundhøje. Flere er delvis forstyrrede, da Siderne er afskaarne af den gamle Skovvej, deriblandt en Langdysse, som har en Længde af omtrent 40 Meter.

Den største af Rundhøjene har et Tværmaal af 32 Meter, den er 4 Meter høj og uberørt. En Del af Randstenene dukker frem af Skovmulden. Højer ligger lige ved Nordsiden af Søndre Landevej, herfra ser man den største Del af Højsamlingen.

Paa modsat Side af Landevejen ligger et aneligt Dyssekammer i en svag Forhøjning. Dækstenen mangler. Sidevæggene dannes af 9 Sten og har den anelige Størrelse af $3,6 \times 1,4$ Meter.

I Skovens Østkant ligger en anelig Højtomt lige i Strandkanten, Halvdelen er styrtet ned og skyllet bort af Havet. Paa Nordsiden, ud mod Vejen, ses en større Udgravning; her har været et stort Dyssekammer, maaske en Jættestue. Kamret er taget bort i Tiden mellem de slesvig-

ske Krige Højens gamle Navn er »T h o r s-
h ø j«.

Under Treaarskrigen blev det store, aabne Kammer benyttet af de danske Feltvagter ved Høruphav som Opbevaringsrum for Levnedsmidler. Det kølige Rum, kun med Indgang fra Nordsiden, var velegnet som Magasin for Flæsk og Kød. — Efter denne Tid blev Højen i Almindelighed kaldt »Flæsk høj« af Byens Beboere. Nu er dette næsten gaaet tabt, og det gamle, gode Navn »Thorshøj« bruges atter.

I den vestlige Udkant af Lambjerg Indtægt ligger to Sten med skaalformede Fordybninger. Den ene lidt nord for Hovedvejen er en fritliggende, flad Sten med 23 indgnedne Skaaler i Overfladen. Om den ligger paa sin oprindelige Plads, er uvist, maaske er den ført bort fra en af de nærliggende Langdysser.

Den anden ligger lidt syd for Landevejen, det er en ret stor Sten med ca. 40 Fordybninger. Det ser ud til, at den ligger paa sin gamle Plads, med Fordybningerne paa den mod Øst—Sydøst skraanende Flade. Denne Omstændighed taler for — ligesom ved Nygaard-Stenen i Nørreskoven —, at disse Skaalstene kan have tjent Soldyrkelsen. —

Gravhøjene i Lambjerg Indtægt ligger overvejende i den sydlige Del af Skoven og hovedsagelig paa begge Sider af den nye Landevej.

I den mod Nord tilstødende Præsteskov ligger en Rundhøj og en Langhøj af ganske anselig Størrelse. Disse Høje er fredlyste under Nationalmuséet.

I det nordligste Skovstykke, som hører til Lambjerglund, har ligget en Samling af 7 Tuegrave — smaa Høje med et Tværmaal paa 7—9 Meter. To af Højene er udjævnet. Ved en Undersøgelse i Sommeren 1934 kunde slaas fast,

at disse Grave tilhører den sidste Døl af Bronzealderen. To af dem indeholdt smaa Stenkister med brændte Ben og smaa Stenpakninger, som har indeholdt Gravkar. Trærødderne havde ødelagt alt.

Paa »Vaarbjerg« (Varebjerg) eller »Trillen«, som Stedet kaldes i Folkemunde, syd for Lambjerg Indtægt, er gjort betydelige Bopladsfund fra den yngre Stenalder.

Syd og Sydøst for Gaarden Lambjerglund har ligget en Runddysse og en Langdysse, der nu kun viser sig som overpløjede, svage Højtømter. Vest for Lambjergskov har ligget en Samling af 6 — nu overpløjede og næsten udjævnede — Høje. De ca. 20 Gravhøje, som laa omkring Høruphav, er næsten alle forsvundne.

Omkring Majbølgaard og Mindebjerg findes endnu en stor Samling af Gravhøje, alle overpløjede, med Undtagelse af én eneste: »Skrædderhøj«, som Ejeren, Proprietær Jessen, Majbølgaard, har ladet fredlyse under Nationalmuséet. Denne Høj skal have faaet sit Navn efter følgende Tildragelse:

For mange Aar siden blev Hans Skrædder fra Hørup myrdet paa dette Sted. Da Folk fandt ham, var han død. Hænder og Fødder var bundne paa ham. »Skrædderdam«, som ligger i Nærheden, har nok ogsaa faaet Navn efter Mordet paa Skrædderen. Sagnet beretter, at i Midnattimen gaar Hans Skrædders Morder igen paa dette Sted, det er uhyggeligt at møde ham, og Folk gaar ikke gerne forbi Skrædderhøj om Natten. —

Ved Landevejen ved Majbølgaard ses Spor af to Langdysser. To Langdysser laa ved Mindebjerg Mejeri. Den sydlige, 70—75 Meter lang, var kantsat med store Randsten, og den havde flere Dyssekamre. De sidste Sten og Resten af Højen

blev bortkørt omtrent 1880. Den nordlige Langdysse var noget mindre, den var ligeledes omgærdet med store Sten. 1892 blev dette smukke Oldtidsminde fjernet. I begge Høje fandtes ogsaa Lerkar med brændte Ben.

Mellem Mindebjerg og Lebølgaard ses syv overpløjede Høje.

Ved Hørup Præstegaard hæver sig den store »Rævehøj« med en smuk Bøgegruppe malerisk frem i Landskabet. Højen er fredlyst, men delvis ødelagt ved, at den er omdannet til Lysthøj.

En større Høj ligger i Skellet mellem Præstegaardshaven og Gaardejer Knøs' Mark.

Tre overpløjede Høje ligger mellem Hørup og Kirkehørup.

En større Samling af Høje findes omkring Gaarden Tomhave. Af disse er kun to urørte, de ligger i den lille »Tomhave Skov«.

I 1923 fandt man hos Gaardejer Jørgen Iversen i Miang en Sten med indgnedet Solring og ca. 40 skaalformede Fordybninger. Gaardejer Iversen forærede Stenen til Museet paa Sønderborg Slot, hvor den nu er opstillet i Slotsgaarden.

Hvor Lambjerg Bæk løber under Landevejen sydøst for Tomhave, skal ligge en stor Sten med en Mængde skaalformede Fordybninger som Overligger i Bulbroen. — Iøvrigt ligger enkelte overpløjede Høje spredt omkring i Sognet.

Det interessanteste Oldtidsminde i Hørup er Bro Vold, den gamle Vikingebygd i Krumningen af den gamle Stavnsbølfjord ved Bro mølle. — Museet paa Sønderborg Slot har i Aarene 1931—33 foretaget Undersøgelse indenfor Halvkredsvolden, og Fundene og Hustomterne

har godtgjort, at her har ligget en stærkt befæstet By i Tiden omkring Oldtidens Slutning.¹⁾

En Gravplads fra Vikingetiden kendes ved Miang. Ved Udgravningen af en Grusgrav paa »Baghøj« fandt Gaardejer Peter Jacobsen i Miang i Foraaret 1908 tre Skeletgrave. Ligene var uden Gravgoods. — Den ene Grav opbevares i Muséet paa Sønderborg Slot.

Paa Majbølgaards Marker er der flere Steder fundet Bopladser fra den romerske Jernalder. Mellem Majbølgaard og Majbøl staar en Ledsten med flere skaalformede Fordybninger.

En Hustomt fra den romerske Jernalder ved Majbølgaard.

Ved Efteraarspløjningen paa Majbølgaard 1935 stødte man paa Sten, som toges op. Derved opdagede Proprietær Jessen, at der to Steder laa et Kulturlag af Aske og Karskaar 20—25 cm. under Overfladen. Proprietæren meddelte sine Iagttagelser til Muséet paa Sønderborg Slot, og Museumsinspektør Raben foretog sammen med Proprietær Jessen en lille Prøvegravning.

Det ene Sted viste sig at være en større Af-faldsgrube fra den romerske Jernalder (de første Aarh. eft. Kr.) med utallige Karskaar, Dyrekogler, Aske etc. I den anden Kulturplet opdagede Museumsinspektøren haardtbrændte Lerkliningsklumper med tydelige Aftryk af Vidier og Grene, som man kender dem fra Oldtidshusenes lerklinede Vægge. Det stod klart for Museumsinspektøren, at Jorden her maatte

---

¹⁾ Se: Fra Als og Sundeved VII. Hefte: Udgravningerne i Vikingebyen Bro Vold, 1931—1932.

gemme en Hustomt fra den romerske Jernalder.

Museumsinspektøren henstillede til Nationalmuséet at tage Del i en Undersøgelse, og det overdrog dette Arbejde til Professor Gudmund Hatt, der videnom er kendt for sine storstilede Undersøgelser af Jernalderhuse i Ginne-rup og andre Steder i Jylland.

I Foraaret 1936 har Professor Hatt og Museumsinspektør Raben undersøgt Stedet med det Resultat, at Rabens Formodning slog til.

Der blev afdækket en ca. 12 Meter lang Hustomt fra den romerske Jernalder, det er det første Hus fra denne Oldtidsperiode, som er fundet i Sønderjylland.

Hustomten ligger lige under Plovfuren i Retning Ø.S.Ø.—V.N.V. Et ældre Hus har ligget paa Stedet, det er blevet ødelagt ved Ildebrand. Ved Opbygningen af det nye Hus har man benyttet de gamle Stolpehuller. — Otte svære Stolper, fire paa hver Langside, har baa-ret Taget.

Nær Vestenden ligger Ildstedet, der viser den samme trekantede Form som i Vikingehuse-ne paa Bro Vold. I denne Del af Huset har Beboelsen været, medens Stalden, eller hvad der ellers hørte til Huset, har haft Plads i den østlige Del. Tomten viste i Grundrids omtrent samme Husform, som de af Professor Hatt ud-gravede Huse i Jylland, men det trekantformede Ildsted synes at være karakteristisk for vor Egn, det kendes hidtil ikke længere nordpaa.

Enkelte Stolper i »Majbølgaard-Huset« har været støttet af Sten. Inde i Huset fandtes ikke andet end Underdelen af en Kværn og en Del Karskaar. Huset maa være blevet forladt, og man har taget med, hvad der kunde bruges.

Der vil uden Tvivl være flere Hustomter paa Marken ved Majbølgaard — maaske en hel Oldtidsby, fra hvilken Byen Mindebjerg maaske har sin Oprindelse.

Fundet har sin store arkæologiske Betydning og ikke mindst, da det er første Gang, man har faaet Lejlighed til en virkelig Undersøgelse af et Jernalderhus i de sønderjydske Landsdele.

St. Jørgens Kirke.

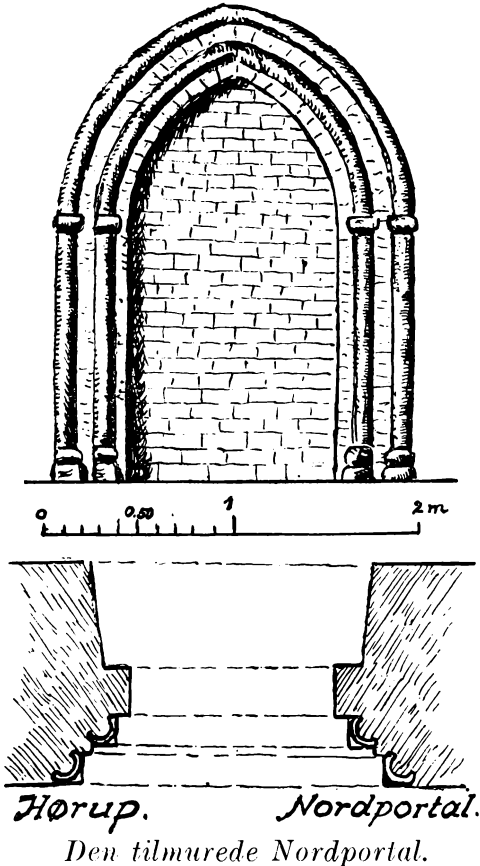
Hørup Kirke, tidligere viet til St. Jørgen, menes at være den ældste i Als Sønderherred, den var Herredets Conventskirke.¹⁾ Oprindeligt er Kirken en romansk Kampestensbygning med Skib og lige afsluttet Kor paa en Kvaderstenssokkel med Rundstav, nu stærkt omdannet. Paa Skibets Nordside ses en Rest af et oprindeligt Vindue, som den tilmurede Dør, hvis Tympanon med et fladt Relief af to Løver paa hver Side af et Menneskehoved nu er anbragt i Sokkelen ved Siden af Portalen. En anden tympanonlignende Sten sidder i Sydmuren, muligvis stammer den fra Sydportalen. Inde i Kirken ses endnu fem af de oprindelige, udefra tilmurede Vinduer.

I en tidliggotisk Tid har man baade forlænget Kor og Skib med store røde Tegl paa Kampestensfundament. Det var i en Tid, da man paa en uforstaaelig Maade næsten helt gav Afkald paa en ordentlig Sokkel, og mente at give Bygningen særlig fast Grund ved at sætte den op paa store Kampesten. Men man sørgede ikke altid for at faa fast Grund under Stenene, og flere Steder ser man, at Muren ligefrem hænger i Luften. Som typisk Eksempel paa denne

---

¹⁾ Haupt, »Bau- und Kunstdenkmäler«, II, p. 400.

Byggemaade findes flere Kirker i Sønderborg Amt, foruden Hørup kan nævnes Svenstrup og Havnbjerg.

Koret fik ved denne Ombygning mod Øst tre nu tilmurede, spidsbuede Vinduer, hvoraf det midterste, svarende til Gavlens tre slanke, lancetformede Blændinger, er det højeste.

Skibets Forlængelse har spidsbuede, godt bevarede Døre, den nordre med to, den søndre med 1 Rundstav mellem retvinklede eller hulede Led. Paa Indersiden af den tilmurede Nordportal sidder endnu den gamle, jernbeslaaede Kirkedør.

I Middelalderen føjedes til Koret, foruden de vistnok oprindelige Stræbepiller mod Øst, mod Syd to, mod Nord tre plumpe Piller. Sydligt paa Skibet tilbyggedes et Vaabenhus. En senere Tilbygning er Sakristiet paa Korets Nordside. Koret har to Fag almindelige Krydshvælvinger og en senmiddelalderlig spidsbuet Korbue. Skibet har almindeligt Bræddeloft.

St. Jørgen Figur, (Kirkens Skytspatron), fra Slutningen af 15. Aarhundrede laa paa Kirkeloftet. St. Jørgen er klædt i Datidens Ridderdragt, men Figuren er meget ødelagt. Hænderne og Hestens Hoved og Dragen mangler. Pastor Frank beretter, at da han 1730 kom til Hørup, var St. Jørgen meget forfalden og stod bag Alteret, den var, som Pastor Kragh skriver, meget forkommen, og blev derfor sat op paa Loftet. Nu gemmes Figuren i Museet i Sønderborg.

Sagnet fortæller om Hørup Kirkes Bygning. Da man vilde bygge Kirken i Hørup her paa Als, begyndte man derpaa ved Foden af det Bjerg, den nu staar paa, men om Natten kom de Underjordiske og ødelagde alt, der var udført om Dagen, og da om Morgenen Bygningsfolkene vilde begynde Arbejdet, raabte en Stemme af Bjergets Indre: »Høier up! Høier up!« Man fulgte Opfordringen, rykkede noget højere op og begyndte paany. Men næste Morgen var atter alt ødelagt og Stemmen hørtes atter: »Høier up! Høier up!« Derefter begyndte man at bygge paa Bjergets Top, fra den Tid taug Stemmen og

Byggearbejdet forstyrredes ej mere. Kirken og Byen fik deraf Navnet Høierup som senere forandredes til Hørup.

I Treaarskrigen blev Kirken benyttet som Krudtmagasin, af hvilken Grund det sædvanlige Kirkesyn i Aaret 1849 ikke kunde finde Sted.

Den samme Bemærkning findes i Synsprotokollen fra 1850. Om Kirkegaarden hedder det, at »denne blev heller ikke synet, da Adgangen dertil ikke var tilladt«. Kirken blev først rømmet af Militæret i Foraaret 1852. Der blev straks foretaget den nødvendige Istandsættelse som ved Synet den 13. September ikke var tilendebragt.

H ø r u p K i r k e s I n v e n t a r i u m

Ao. 1692.

1. 3 Klocker, Nembliq 2 Store i Klockehuuset og en liden i Spiret over Choret.
  2. 1 Stor forgylt Kalck og Disch som bruges ved Alteret.
  3. 1 Liden dito som bruges for de Syge i Huusene.
  4. 1 liden Sølfkande til Alteret.
  5. 1 tin Flaske at hente Vin ude, paa en Kande.
  6. Altertug og Alterklæde.
  7. 1 Sort fløjels Messehagel med et hvidt Crucifix af wirket Sølf.
  8. 1 Messe Skjorte
  9. 1 Håndklæte
- } ved Funten
10. 2 Store Messing Liusestager.
  11. 2 dito gandske smaa og gemene, som forhen har været brugt over liig.
  12. 1 udpucklet Messingbecken i Funten.

Af dette gamle Inventar er endnu bevaret:

Den lille Klokke i Spiret,
Alterkalken fra 1599 og
Messingfadet i Døbefonten.

A l t e r e t

Den oprindelig senkatolske Altertavle, der endnu bærer de 12 Apostelfigurer, er stærkt om-dannet 1682, da Fodstykkets gamle Maleri skjul-tes bag et nyt Nadverbillede og Tavlen udstyre-des med barokt Akantusblad-Snitværk. Det bæ-rer paa Siderne Musikengle og Toppen krones af Erkeenglen Mikael. Foroven et Maleri: Op-standelsen.

Paa Alterets Bagside er udskaaret i en Bjælke:

H L	I H S G
M A L E R.	1 7 7 1

Derefter synes Alteret at være blevet restav-reret i 1771. — En anden Restavrering omtales 1738.

Alteret har endnu sit gamle murede Sten-bord, nu er det beklædt med Brædder. — Pastor Johannes Krag skriver 1706, at det er den al-mindelige Mening, at et Dokument, som inde-holder Navnene af Kirkens Stiftere og Bygge-aaret, skrevet paa Pergament, er gemt inde i Alterbordet.

Paa Alteret staar to smukke sentgotiske Malmstager, som hviler paa siddende Løver.

Et sølvforgylt Alterbæger i Renæssancestil har følgende Indskrift paa Fodstykket:

HØROP KIRKES	REPERERET
BEKOSTNING	Anno 1773
ANNO	1599

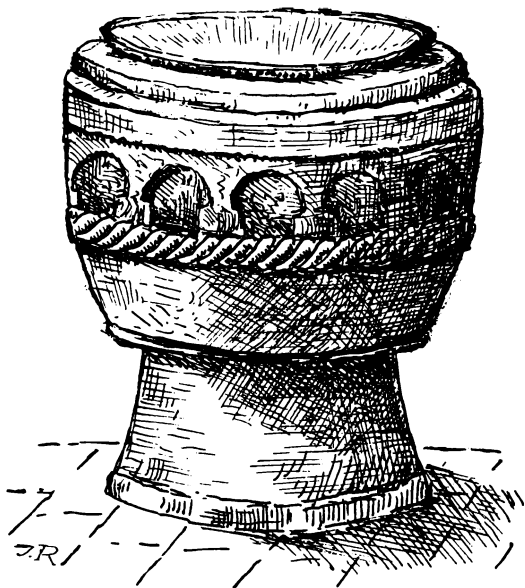
K r u c i f i k s,

legemstort, gotisk Lægmandsarbejde med Evan-gelistsymbolerne i Korsenderne, er anbragt paa Sydveggen. Dets oprindelige Plads har nok været i Korbuen. Muligvis har det været an-

bragt paa en Korbjælke med de to Sidefigurer som nu opbevares i den kirkelige Samling paa Sønderborg Slot: Marie og Johannes. Disse to Figurer laa indtil 1921 paa Kirkeloftet.

Døbefonten.

En romansk Granitfond med Arkader og Tovstav paa Kummen. Paa det ligeledes med Tovstav pyntede Fodstykke bærer Hjørnerne Menneskehoveder.

Det smukke Messingfad fra Begyndelsen af 17. Aarhundrede er prydet med Billeder af jagende Rytter, Jæger og Dyr: Hunde, Hjort, Ræv, Vildsvin etc.

Prædikestolen.

Den er smukt snedkret i tidlig Renæssancestil, 1578. I de fire Felte ses Thomas Stures, Hans Blomes og deres Hustruers Vaabenskjolde med Underskrift:

Thomas Stur seliger
 Frw. Bart Stur
 Hans Blomi
 Frw. Kattrine Blome.

Thomas Sture til Gammelgaard og Helvedgaard, Amtmand over Sønderborg og Nordborg, døde 1563. Hans Hustru Barte Sture var en født Ahlefeldt. Deres eneste Datter, Kathrine blev gift med Hans Blome, som efter Thomas Stures Død overtog dennes Godser paa Als, og senere solgte dem til Hertug Hans d. Y.

Barte Sture, Hans og Katrine Blome har foræret Prædikestolen, da Jacob Pilegaard var Sognepræst i Hørup, Himlen er et nyere landligt Arbejde i Rokoko-Stil med Hertug Christian d. Æ.' Navnetræk og Krone. Antageligt er den en Gave fra Hertugen.

Timeglasset paa Prædikestolen er nu forsvundet. Kirkens Regnskabsbog fortæller:

1719 anskaffedes et nyt »Stundglas med quarteer« for en Pris af 9 Mark. Dette Timeglas har dog ikke været tilfredsstillende, thi i Regnskabet for 1720 hedder det:

»For det forleden Aar anførte Stundglas mod et bedre fra Lybæk at fortuske, mens de quarteer Glas altid blev staaende som jeg mig for Biskoppen beklagede — —« Ved dette Bytte maatte Kirken betale 2 Mark til. — I 1724 blev der allerede »udgivet 3 Mark til Reparatur af Timeglasset paa Prædikestolen.«.

Lysekroner.

Kirken ejer tre Lysekroner. Den ældre, som nu hænger i Koret, er en Gave fra Sognepræst Otto Frank og Hustru. Den bærer følgende Indskrift:

H. OTTO FRANCK. LUCIA HELWEG FRANCK.
Ao 1767.

Den anden nærmest Koret er givet af Neder Tandslet Sparekasse 1909, den tredie er foræret af Proprietær Jessen, Peberbjerg, 1901.

Et forsvundet Marie-Alter.

Pastor Franck skriver 1755 om et stort forgyldt Mariabillede i et Ciboris (Sakramenthus) med to Døre, som kunde lukkes. Det var 2¼ Alen højt. Maria med Jesusbarnet stod i et Rosarium, som holdtes af 4 Engle, derover Indskriften:

»Sanctus Maria ora pro nobis.«

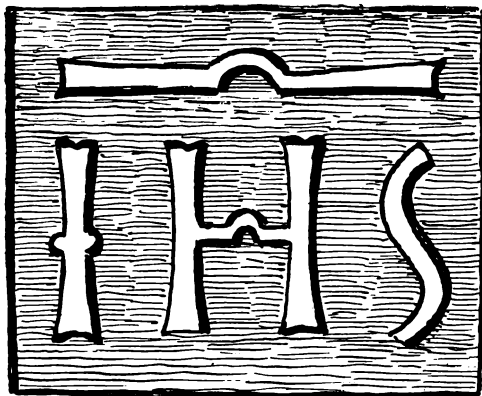
Selve Sakramenthuset kendes ikke mere, men antageligt er det her omtalte Mariabillede den gotiske Madonna med Glorie, som indtil 1921 laa paa Kirkeloftet, og nu opbevares i den kirkelige Samling i Museet paa Sønderborg Slot.

* * *

Orgel et stammer fra 1865. Det blev leveret af Orgelbygger Marcussen i Aabenraa.

Bevaret er en jernbeslaaet Offerblok fra Tiden omkring 1600.

Under Orgelpulpituret staar endnu nogle af de gamle Stolestader fra Renæssancetiden, med Jesumærket paa Dørene:

Jesusmonogram paa de gamle Stolestader.

Et »Kirkeskib« med Navn »Tordenskjold« hænger over Gangen foran Orgelet. Et ældre Skib, som laa paa Kirkeloftet, findes her i Museet paa Sønderborg Slot.

Kirkespiret.

Den firesidede Tagrytter over Koret bærer en slank, ottesidet Hjelm. Den blev ombygget i 1698, da den var brøstfældig og Klokken var falden ned. Spiret var dengang 24 Alen højt.

I Spiret hænger den gamle »Marie-Klokke« med Indskriften: A. MR. D. 1371 (ave maria domini) 1575 nævnes den lille Klokke, »Maria geheissen, gesprungen und geflickt«. — Klokken har altsaa været viet til St. Maria. Den 4. Oktober 1715 anskaffedes »en ring om Mari-Klockens Block, som var synder sprucken«.

Det er maaske den gamle gennemrustede Jernring, som endnu hænger løs om Klokken. Dens Blok er næsten optæret af Ælde, og det ser ud til, at den hvilkensomhelst Dag kan fal-

de ned, hvis der ikke sker noget til Forebyggelse fra Menighedsraadets Side.

Den gamle Klokke bruges til Kirkeurets Slagværk, men Hammerværket er ligeledes ved at blive helt ødelagt af Rust, saa at dettes Levekraft ogsaa kun er et Tidsspørgsmaal.

Spiret blev 1752 tækket med Egespaan.

Under Reparaturen 1752 blev et Dokument lagt ind i Kuglen, som beretter paa latinsk, at »Anno Christi 1752 blev Spiret repareret i Kong Frederiks Regeringstid, da Otto Frank var Sognepræst« etc. og med et Vers:

»Saa lad da storme løs
de fiire Jordens Vinde,
fra alle Hjørner frem
og bruse, de skal finde
at jeg staar klippefast,
thi Herrens Varetægt
gør mig urokkelig,
og stærk fra Slægt til Slægt.«

I Foraaret 1845 faldt den øverste Del af Spiret ned, Dokumentet, som var indlagt i en Blykapsel i Kuglen, var ubeskadiget og blev igen lagt ind i Kuglen.

1872 slog Lynet ned i Spiret, som blev en Del beskadiget. Det blev da fornyet og fik Skifertag.

Kirkeuret

er lavet i 1784 af Urmager Thaysen i Skovby. Det er en Gave af Gaardejer Christen Jørgensen og Hustru paa den gamle Slægtsgaard »Kildegaarden« i Mindebjerg. Slægtens daværende Senior, Gaardejer Chresten Madsen, lod Uret, der led af Ælde, reparere og opmale 1927.

Paa Urets Zifferblad staar Stifternes Navne:

»CHRISTEN JØRGENSEN

KAREN CHRISTENS

1784«.

Klokketaarnet

stammer for største Delen fra det 17. Aarhundrede, men noget af Bjælkeværket synes efter Konstruktionen at dømme at være fra den senere Middelalder. Et større Reparatur har fundet Sted 1692—93. Regnskabet er endnu bevaret:

Lbsk.

Mk.Skl.

1692: Klokkehuset paa den østen og synder Side at beklæde, som meget højliggen var fornøden	21 —
Tømmermandens Arbejds løn derfor efter allernøjeste Betingning	9 —
1 Karl hjalp ham i 10 Dage	5 —
Givet Smeden for Jern og Arbejds løn som følger:	
For den lille Klokke som henger i Spi ret, som var ganske brøstfældig.....	4 —
For Jernbaand og Hænger til Kirke stolene som var meget brøstfældige....	6 —
500 store Bolte og Boltesøm til Klokke huset	7 8
For 2 Baand til den Øster og synder Pille i Spi ret, med Arbejds løn og Jern	6 —
Dertil 12 Søm og 4 Kramper	— 8
Betalt Jørgen Maler for Pulpituret og Stolene i Koret at male, som den 22. Marts 1686 er bleven forundt af Kir kens høje Forsvar at maatte gjøres	60 —
1 Dreng som opvartede Maleren med ved at hugge, Vand at drage i 4 Uger.	

hver Dag 4 Sklg., er	7 14
Kirkeværgen for sin lange Gang og Opsigt med Arbejdsfolkene hver Dag medens Arbejdet varede	6 —
1693: 1000 Spaan til Klokketaarnet	10 —
Spaantækkeren	10 —
62 Skillings-Søm	3 14
72 Søslings-Søm	2 14
1000 Spaansøm	10 —

Regnskabet for 1692—93 er revideret og underskrevet af Thomas Kingo.

Der fortælles, at det svære Egetømmer til Klokketaarnet skal være kommet fra Angel og kørt over Isen hertil, samme Tid, da Karl Gustav gik over Isen.

Paa den svære Midtstolpe er indskaaret:

A N N O

1 6 8 9.

Kirkeklokker.

Kirken havde to Klokker, begge støbt 1882 af Radler & Söhne i Hildesheim.

Den største maatte afleveres under Verdenskrigen. Dens Indskrift lød:

»De Levende jeg kalder
til Herrens Hus.
De Døde jeg ledsager
Til Herrens Fred.«

Den mindre Klokke har følgende Indskrift:

»Naar jeg kalder, hør min Stemme.
Støbt 1882 af J. J. Radler u. Söhne
i Hildesheim.«

For den i Krigen afleverede Klokke modtog Kirken i 1921 en ny Klokke som Gave fra »Na-

tionalfonden af 1918 til Anskaffelse af Kirkeklokker til Sønderjylland«. Klokkens Indskrifter etc. beskrives i det med Klokker følgende Gavebrev, der nu hænger indrammet i Vaabenhuset:

»Til Hørup Kirke.

Da Tiden var inde, at Sønderjyderne efter et halvt Hundrede Aars Trængsler kunde kræve at komme hjem til Danmark, opstod her i deres gamle Fædreland fra flere Sider det Ønske, at der i Slesvigs Kirker, saa langt ned Grænsen maatte blive sat, — i Stedet for de Klokker, der var nedtagne og omstøbte til Krigens Brug, skulde ophænges nye ved frivillige Gaver fra det danske Folk. Denne Tanke blev almindelig forstaaet og optaget ikke blot som et Tegn paa et medborgerligt Sindelag til at hjælpe at bøde, hvor Krigens har ødet, men som Udtryk for den store Folke-Glæde i at Modersmaalet paany kan lyde frit over Fædrenes Jord.

Til Vidne om disse Grunde til Gavens Fremkomst ledsager dette Brev Sendingen af en Klokke til Hørup Kirke.

Klokkeren har en Vægt af 717 Kilo og Malmen bestaar af 3 Dele Kobber og 1 Del Tin.

Klokkens Tone er A. Svingningstallet 222.

Dens kunstneriske Udsmykning er tegnet af Karl Beier.

Klokkeverset er skrevet af Vilhelm Andersen og lyder saaledes:

Til at samle danske Sjæle
Gav mit Folk mig atter Mæle.
De Levende jeg nævner,
De Døde jeg stævner.«

Foroven har Klokken Indskriften:

De Smith'ske Støberier i Aalborg gjorde mig
og det danske Folk gav mig til Hørup Kirke
.i Genforeningsaaret MCMXX.«

Naar da Klokken atter lyder over det ved Tro-
skabens og Kærlighedens Kraft genvundne Land,
ligger deri den Bøn, at Frelsens Ord paa Folkets
Maal maa vare og vokse, mens Malmen har Mæle.

Nationalfonden af 1918 til Anskaffelse af
Kirkeklokker til Sønderjylland.«

Pastor Johs. Krag filius bemærker i sine Op-
tegnelser*) som blev opbevaret i det biskoppe-
lige Arkiv i Guderup, om Provst Paul Gode-
lycke, »welcher ok de grote Klock, so im Torm
hengt hir thor Kircken verschafft hat anno 52«
(1552), i Kong Christian III' og den fynske Bi-
skop M. George Johannis Tid. Denne Klokke
havde ingen Indskrift.

VI.

En anden Klokke, anskaffet i Kong Chri-
stian IV's Tid, havde følgende Indskrift:

Rege Christiano IV, Præsiede Jacobo Rosenkrantz
Praesule M. Johanne Kanuto, Praeposito Johanne
Monrado, Pastore M. Georgio Olav.

Derunder et latinsk Skriftsted og Støberens
Navn: M. Melchior Lucas me facit 1610«.

Den store Klokke blev omstøbt 1869 hos Be-
seler i Rendsborg. 1881 fik den en Revne og
kunde ikke repareres. Kirkekassernes Forvalt-
ningsraad bevilgede da Anskaffelsen af to ny
Malmklokker til Hørup Kirke, der som nævnt
blev støbt i Hildesheim 1882, og af hvilke den
mindre endnu hænger i Klokketaarnet.

---

*) Hørup Gemeindechronik p. 5.

Præsterne ved Hørup Kirke.

F ø r R e f o r m a t i o n e n .

1391—1399	Mads Præpositus.
1399—1409	Johan Brunborch.
1409—1423	Henrik Wittenrock.
1423—1442	Johan Spickermann.
1442—1472	Godske Flemming.
1472—1498	Hans Nielsen.
1498—1500	Thomas Ryan.
1500—1504	Peter Simensen.
1504—1524	Johan Engelick.
1524—1530	Peter Hvid.

Peter Hvid. Han var Præst i Hørup i 6 Aar, fra 1524—1530. Om ham beretter Pontoppidan (histor. eccl. II., pag. 895), at han løb bort fra Menigheden, fordi Luthers Lære tog Overhaand. Men ikke alene, at han løb bort, han tog nemlig Alterkarrene med, tilligemed en Fisk af lutret Guld, »Vor Frues Fisk«, som tilhørte Kirken. Præsten kom dog ikke langt med sit Tyvegods, Tyveriet blev snart opdaget, og i Flensborg blev han fængslet og dømt til Døden paa Galgen. Sagnet fortæller, at Peter Hvid, da han stod under Galgen, opdagede flere af sine Sognebørn i Mængden. Han raabte til dem om Hjælp, men en af dem, Peter Johansen, svarede: »For sent, Herre, for sent!« —

At Peter Hvid skal være løbet bort, fordi Reformationen tog Overhaand, passer vel ikke. En anden Præst i Hørup, Joh. Krag, jun. (1697—1727) har skrevet: »Denne (Peter Hvid) var vel den første evangeliske Præst i Hørup, og efter Overleveringen skal han have været gift, da han kom i Embedet«. Det kan nok have sin Rigtighed, thi Kong Frederik den Første havde paa en Rigsdag i Odense, 1527, givet Præsterne

i Byerne og paa Landet Lov til at træde ind i Ægttestanden. Med sit Giftermaal havde Peter Hvid altsaa brudt med Katolicismen, og der kan saa ikke være Tale om, at han vilde bringe Kirkens hellige Kar i Sikkerhed for den nye Lære.

Efter Reformationen.

- 1530—1548 Stephan Møller.
 1548—1558 Paul Godelycke, Præpos.
 1558—1574 Johan Godelycke.
 1574—1591 Jacob Pilegaard, Præpos.
 1591—1599 Johan Rasmussen.
 1159—1622 Magister Jørgen Olufsen.
 1622—1639 Jacob Hansen.
 1639—1660 Søren Nielsen Stenløse.
 1660—1697 Johannes Krag, Præpos.
 1697—1727 Johannes Krag, filius.
 1727—1729 Caspar Brochmann With.
 1730—1767 Otto Franck.
 1767—1795 Heino Gerhard Brolund, Præpos.
 1795—1845 Chr. Schwensen.
 1845—1892 Chr. Schwensen, filius.
 1892—1916 Otto Beuck.
 1916—1921 Waldemar Augustiny.
 1921—1932 J. V. R. Fauersholt.
 fra 1932 Chr. Metz.

Provst Paul Godelycke nævnes 1556 blandt Fadderne paa Rønhave, ved Daaben af Henrik Holcks tredie Søn Ditlev (døbt 10. Januar 1556). Han maa have været en velset Mand, da han, efter Fadderlisterne fra Rønhave at dømme, var den eneste Gejstlige, der havde Omgang med Adelen.

Hans Søn og Efterfølger i Amtet, Johannes Godelycke, kaldte sig ogsaa »Fortunatus«. Jørgen Olufsen (Georgius Olavius), født 1570 i Hor-

sens, hvor Faderen var Borgmester. Han var først Kapellan i Ulkebøl og kom 1599 til Hørup, hvor han døde 1622. Ham fulgte Stedsønnen.

Jacob Hansen (Jacobus Johannis), født 1594; han døde den 22. Marts 1639.

Søren Nielsen kaldte sig efter sit Fødehjem paa Fyen »Stenløse«. Den 28. Februar blev han ordineret som residerende Kapellan ved St. Johannes Kirke i Odense. 1639 blev han af Hertug Johan Christian af Sønderborg opstillet til Valg i Hørup, hvor han fik Embedet.

Johannes Kanuti Krag blev Præpositus i 1688. Han var Fader til 20 Børn og døde 1697. — Et Maleri af Provst Krog hænger i Kirkens Kor.

En Kandidat, som var udset til at være Pastor Withs Efterfølger, blev forlovet med en af Hertugindeus Kammerjomfruer paa Augustenborg, men han døde kort efter. Kammerjomfruen rejste til København og udvalgte sig Otto Frank, »den smukkeste Student i Kongens København«. Pastor Otto Frank var fra Assens. Han døde den 1. April 1767, 65 Aar gammel.

Provst Heino Gerhard Brolund var født i Ærøskøbing d. 5. August 1723. 1747 Kapellan ved St. Nicolaikirke i København, 1749 Præst paa Kajnæs, 1767 kaldet til Hørup. 1787 udnævnt til Provst over Als Sønderherred, død i Hørup. Provst Brolunds Gravmæle, laa indtil 1921 paa Kirkeloftet. Nu har det faaet sin Plads i den kirkelige Samling paa Sønderborg Slot. Mindestøtten er af Træ, den bestaar af en firkantet Sokkel med en stor Urne, som skal være hugget af en Træstamme fra Præstegaardshaven. Indskriften lyder:

»HEINO GERHARD BROLVND,
 FORDVUM PRÆST OVER ALSØE
 SØNDERHERRED OG SOGNEPRÆST TIL
 HØURUP MENIGHED, HAVER HER

GIVET IORDEN SIN IORDISKE DEEL
 IGIEN. AANDEN LEVER HOS GUD
 OG HANS ERINDRING OG AGTELSE
 I ALLE DERES HIERTER SOM
 KIENTE HANS VÆRD. HAN VAR
 FØDT DEN 15. AUG. 1723. DØDE
 DEN 3. IUNIUS 1795.«

Provst Brolunds Grav var lige foran den til-
 murede Hovedportal.

Christian Schwensen var født i Bommerlund
 (Bov Sogn) d. 16. November 1764. 1791 blev han
 Diaconus i Niebüll, 1793 Sognepræst i Adsbøl og
 Graasten, 1795 i Hørup. Ved sit 50-aarige Em-
 bedsjubilæum d. 11. Novbr. 1841 udnævntes han
 til Konsistorialraad. Han døde den 26. Novem-
 ber 1845.

Hans Søn, Christian Carl August Schwen-
 sen, født i Hørup d. 23. Marts 1811, blev 1838 Ka-
 pellan hos Faderen og 1845, efter Faderens Død,
 Sognepræst. 1892 blev han emeriteret og døde
 hos sin Søn, Godsejer Schwensen paa Truds-
 holm ved Randers, den 18. Juli 1899. Han blev
 jordet paa Hørup Kirkegaard.

Fader og Søn opnaaede begge at fejre deres
 50 Aars Præstejubilæum i Hørup.

Otto Beuck, født i Ottensen d. 13. April 1849,
 blev 1875 Adjunkt i Maugstrup og Jægerup, 5.
 November samme Aar Sognepræst i Branderup,
 1880 i Skrydstrup og 1887 i Holbøl, 1892 i Hørup.
 Pensioneret 1916, den 1. Oktober holdt han sin
 Afskedsprædiken.

W. Augustiny, født 1864 i Ulsnæs, hvor Fa-
 deren var Præst. 1892 ordineret i Slesvig Dom-
 kirke. Efter kort Vikartjeneste i Langenhorn
 kom han 1892 som Sognepræst til Uge, 1893 til
 Notmark, 10. December 1916 til Hørup. 1921
 overtog han Præstekaldet ved Thumbby Kirke i
 Angel.

I. V. R. Fauverholdt blev indsat den 24. Juli 1921. 1932 flyttede han til Marstal. Den 19. Juni holdt han sin Afskedsprædiken.

Pastor Chr. Metz, født i Aabenraa, virkede i Djursland, da han 1932 blev kaldet til Hørup Menighed.

Præstebilleder.

Fire Malerier af Præster ved Hørup Kirke.

I Koret: J o h a n n e s K r a g, i en epitafliggende Barokramme med latinsk Indskrift.

Paa Skibets Nordvæg:

O t t o F r a n c k, med Indskrift: »Hr. Otto Franck, født i Assens 1702, Præst under 4 Konger i 37 Aar, døde 1767.«

C h r i s t i a n S c h w e n s e n, † 1845, med Indskrift:

»Jubellaren Christian Schwensen.

Sognepræst i Hørup i 50 Aar;

Født den 16. November 1764,

Død den 26. November 1845.«

C h r i s t i a n S c h w e n s e n, † 1899, med Indskrift:

»Skænket af en taknemlig Menighed i Anledning af 50 Aars Jubilæet den 21. Juli 1888«.

Præstegaarden

er bygget om i Provst Bovlunds Tid, 1769. Over Havedøren har Provsten ladet indskære følgende Vers:

»Mig Gud og Fyrste her
har Kald og Embed givet,
en Bopæl, mageløs
med daglig Tarv for Livet.

Gid jeg og tjene maa
 Guds Raad, og aldrig glemme
 min Pligt mod Gud, mig selv
 og Næsten at forfremme.

Symb. Rom. 8,32.

H. G. B. Auo. 1769«.

Kapellaniet.

Der har i ældre Tid været ansat Diakoner eller saakaldte residerende Kapellaner ved Hørup Kirker. Hvornaar Diakoniet er oprettet, er ubekendt, i Hørup Præstearkiv kendes intet derom. Efter »Jensens Kirchl. Statistik« nævnes 1608 Diakonen Claus Pistorius eller Matthiae, senere Erasmus, † 1622, Søren Steenløs og Esben Jacobsen, † 1. Januar 1694 i en Alder af 73 Aar. Han var den sidste i dette Embede. I en Beretning over Pastoratets og Kappelaniets Indtægter underskriver Esben Jacobsen sig som »Guds Ords Medtjener i Hørup«. Efter hans Død blev Kappelaniet ophævet og dets Indkomster tilfaldt Præsteenken, eller, hvis der ingen Enke var, Sognepræsten.

Det gamle Kappelani laa øst for Kirken. Det blev nedbrudt 1843 og nordfor Kirken opførtes et nyt Enkesæde. Det blev i 1845 solgt for 4500 Mark.

Sølvtyveri i Hørup Kirke.

I Aaret 1714, mellem 14. og 15. Søndag efter Trinitatis, skete der et Indbrud i Hørup Kirke. Tyven, der ikke blev opdaget, havde skaffet sig Adgang til Kirken gennem et Vindue, og han opbrød Vægskabet bag Alteret, hvor Alterredskaberne opbevaredes.

Den store forgyldte Sølvkalk med Patene, en Alterkande af Sølv og en lille Sølvske faldt i Tyvens Hænder; desuden afskar han Sølvsnorene af Alterklædet og Messehaglen og en Sølvplade med Kongens Navnetræk, som var anbragt paa Alterklædets Forside.

Kalken og Sølvkanden findes anført i Kirkens Inventarliste fra 1692.

Indtil 1692 blev Kirkens Sølvtoj opbevaret i Præstegaarden, men samme Aar blev Vægskabet bag Alteret, der var forfaldent, fornyet, og Sølvsagerne blev saa opbevaret der.

Herom beretter Kirkebogen fra 1692:

Et indmuret Skab med en træ Jernbeslag og inden for en Jernsprinkelværks Dør bag Alteret, som her stod Øde, og vel kunde bruges, at forsvare Kirkens Alter-Sølvtoj i, at det icke hver Søndag skal føres fra og til Præstegaarden dend lange Vej med det mærkel, skade tagelse, ladet efter Hr. Proustens Syn og Samtykke fly til rette, hvortil skabet som inden i Muren var bortmulsket og raadent, er gjort nyt, og tykke ege bret er tilkommen, der har kostet med Snedkerløn 11 Mark.

Døren blev forsynet med dirkefri Hovedlaas, Sprinkelværket blev forbedret og videre blev et par Hænger sat for«. —

Det ødelagte Alterklæde blev anskaffet i 1712. Derom beretter Kirkeregnskabet fra samme Aar:

»Til et nyt Alterklæde til vores egen Kirke.

	Rd.	M.	sh.
13 Allen Sortfløjl a Al. 2 Rd.	26	—	—
8 ¹ / ₈ lod Sølfresser i lod 5 sh	6	4	10
10 Alen Sort Cartun til underfoder, a allen 14 sh	1	2	12
1/2 lod sort Sye silcke	—	—	10

1 quintin hvid Sye silcke at omkringsye			
Tresserne med	—	—	8
Syeløn	—	2	—
En Sølf Plade med Kongens Nafn paa			
Alterklædet	6	—	—
5½ Allen fint læret til Alter Dugen, a			
allen 1 M. 12 sh	1	3	10
9½ allen Knippels, a allen 3 Mk 12 sh..	5	5	5
Hvid Kramtraad	—	—	4
Syeløn	—	1	—
	<hr/>		
	49	2	3

Den lille Sølvske, der ligeledes blev stjaalet, var ogsaa anskaffet i 1712. Om dens Bestemmelse fortæller følgende Notits i Kirkebogen:

»Desuden anskaffedes samme Aar en liden Sølvskæ, at tage magligen een flue etc. af Kalken med, som under Communionen let kan falde deri. Den kostede 2 Mk. 8 sh.

Pastor Krag's Beretning.

Om Tyveriet og Anskaffelsen af ny Alterredskaber skriver Pastor Johannes Krag i Kirkebogen:

»1714 imellem Dom. 14 ex 15. Trinitatis tildrog sig et skiændigt Kircke-Rov af Satans Lemmer, som Gud kiender, mod voris Kircke. Hvorpaa den nye forgyldte Sølfpokal og Disk i den bortrøvides sted er kommen Kircken at staa paa 163 Mk. 8 sh lybsk og Vejer 72 lod; a lod Sølf, forgyldning og Magløn 4 Mk. 8 sh og skriften 3 Mk. 54 Dl. 3 sh

Fremdeles er en Alter Kande af Sølf bortrøvet, i hvilken sted en nye af 59 lod Sølf, a lod og Magløn 3 Mk. 8 sh er anskaffet, gjør 34 2 8

En liden Sølske for den bortrøvede 2 8
 Drickepenge for Guldsmed Svenden 1 — —
 I stædet for de afskaarne Sølftræsser af samme Tyve paa vort nye Alterklære, haver jeg kun nu sat igien hvide Silcke Snorer, som jeg haver givet for, til Kirckens forsvar samtycke, noget bedre efter som tilforn været haver

1 2 2

Hvid Silke at omring sye den, med Syeløn derfor — 1 —

Med den Sølfplade med Kongens Nafn paa alterklædet, er mig kommen for endnu, staar der hen om Kierckens forsvar det vil consentere.

For de Guld- og Sølftræsser og Galuner som de forbandede Kircketyve og have skaaren og reven af Messehagelen, haver jeg kiøbt nogle Sølftræsser og Guldgaluner igjen for 8 3 9

Mens endnu ikke ladt dem komme derpaa, og jeg icke uberaad sætte Noget nyt paa et gammelt Klæde, eftersom vores Messehagel er heel gammel og forslidt, og brister synder under Hænderne, hvorfor jeg een og anden gang har ladet det pialtede afskiære, og giort den mindre; dertil haver den og under Tyve-Hænder faaet end mere Rift og skamfering, stiller det derfor til Kierckens Høje forsvar, om de vil Consentere een ny, eftersom Crucifixet er endnu godt og forbenefnde Tresser og Tunger er dertil.

Eet Handklæde til Funten havde min Hustru for nogle Aar af hendis egen hiemgjorte fine Drejel foræret til Kiercken af 6 Alen, og et Baand der til at hænge det ved. Kunde altsammen skatteris paa 1 rdl. 4 sh, det haver Tyvene ogsaa stjaalet, og er kommen Kirken igjen lige saa højt at anskaffe et andet i Stedet 1 4 —

Ellers haver de Diæveldrevne Mennesker, baade Drucket den overbleven viin fra Communionen og borttaget adskilligt tøy, som jeg hav-

de i Skabet i Kiercken til min Magelighed, mens jeg boer saa viit fra Kircken, saa som Spejl, Kam etc., men dog have de ladet en Klædebørste hænge, som jeg nyligen havde kiøbt at feye Altterklædet undertiden af med, og givet for

— — 8

Nu følger Laase og Nøgle, som de havde brudt, fordærvet og enten bortkastet eller borttagen, saa som til Armblocken, hvoraf de har taget vore Fattigpenge, og brudt laasen af, hvilke dend eene igien at fly, kostede

— — 6

Dend anden ny at gjøre

— — 10

Krammer og andet Jerntøj

— — 8

Hengelaaset til Kirckeloftslugen

— — 1

Kiercken at fly, og en ny nøgl dertil at gjøre, som var bortkast

— — 12

at bryde laasen fra og slaa den for igien paa Mellem Dørren til Kircke- og Vaabenhusets loft og ny Nøgler dertil at gjøre

— 1 —

Laasen med ny søm at slaa for igien paa Kalk og Disk skabet, som var bleven frabrudt at Tyvene, item en Nøgle at gjøre til det neste Skab derhos, som og er bleven borte, og for dens skyld at bryde det fra og slaa det for igen

— — 8

At have Kircken i fremtiden bedre lugt, ladet den laas, som af gl. tiid findes at have været for Vaabenhuus Dørren, igien nye forfærdige med Nøgel, giænge og beslag

1 2 8

Til dend ende og 1 nye laas sat for Kircke Dørren

— 2 —

---

104 3 13

Paa den nye Kalk stod indgraveret:

»Joh. 10,10.

Tyven kommer ikke, uden for at stjæle og myrde og fordærve; jeg er kommen, at de skulle have Liv og have overflødig.«

Ogsaa denne Kalk med Patene blev røvet i Kirken Aar 1784. Den nuværende Kalk stammer fra dette Aar.

1784 skete der igen et Indbrud i Kirken. Tyven var gaaet igennem det vestlige Vindue paa Sydsiden. Vægskabet bag Alteret blev brudt op og den i 1712 anskaffede Alterkalk og Disk tog Tyven med.

En ny Kalk med Indskrift:

»Hørup Kirkes Bekostning 1784«
anskaffedes samme Aar.

Kirkens Korntiend i 1692.

Oppebergis Aarligen af Sognepræsten Hr. Johan Krag, Som og tillige er Kirkens Værge og Svaris der af aarlig

Byg ..... 45 ørt 5 skp.

Haure . . . . . 74 ørt 7 skp.

Hvilket aarligt betales efter dend gammel Sedvane, enten det er læt eller dyrt

Byg ..... 2 Mk. 12 Skl. lybsk.

Haure .... 2 Mk. 20 Skl. lybsk.

Wiidere visse Indkomme have ikke Kirken end dette ovenskrevne«.

1620 indgik Sognepræsten i Hørup en Overenskomst med Sognefolkene, ifølge hvilken de forpligtede sig til at yde et vist Kvantum rent Korn i Tiende til Præsten i Stedet for at yde den i Neg paa Marken. To Mand fra hver By underskriver Kontrakten paa samtlige Indbygges Vegne. For Mindebjerg mødte Lauritz Hansen og Peder Hjort. Sidstnævnte underskriver »Peder Hjorth y Munthebjerg« med vedføjet Bomærke. Hans Tiende bestod efter Kontrakten i 6 Skæpper Byg og 10 Skæpper Havre. Det var hans Gaard, som nu ejes af Andreas Kaad.

Kirkegaarden.

nævnes ifølge Pastor Johs. Krag Filius' Optegnelser i Begyndelsen af det 15. Aarhundrede, da den katolske Præst Henrik Wittenrock (1409—1423) »plantede de Eckenbømmer up uns Kerckhoff«.

1817—1821 blev Kirkegaarden udvidet og omgærdet med et nyt Stendige. Den 26. August 1821 indviede Pastor Schwensen den nye Kirkegaard.

Om de kirkelige Højhedsrettigheder paa Als.

Biskop Jørgen Hansen i Guderup har under Vaabenhvilen i Treaarskrigens første Aar sendt en Redegørelse til Præsterne over de højhedsretslige Forhold over Kirkerne og Gejstligheden paa Als og Ærø, helt fra Middelalderen til den nyeste Tid. Denne Redegørelse, som jeg har fundet afskrevet i Hørup Kirkes Embedsbog, giver et fyldigt og værdifuldt Overblik over de gejstlige Forhold paa Als i ældre Tider. Det er ikke mindst interessant at erfare, hvorledes Hertug Hans d. Y. forgæves har forsøgt at fravryste Kronen de kirkelige Rettigheder paa Als — vel til Fordel for sin, ofte hensynsløse Agrarpolitik. Her følger Biskop Hansens Redegørelse:

»Øerne Als, Ærø og Femern hørte til de danske Øprovinser, skønt sidstnævnte Ø beboedes af en slavisk eller vendisk Stamme. De blev derfor ved Organisationens af Fyens Stift, 1022, optaget i samme. Øernes militære Vigtighed gjorde, at saavel Hertugerne af Adels Stamme, som Schaumburgerne, søgte at sætte sig fast her. De søgte saavel i Fredsslutningerne med Danmark at tilvende sig dem, som de og senere paastod at høre til Her-

tugdømmet eller deres Omraade. Efter mange Stridigheder og Underhandlinger lykkedes det dem ganske med Hensyn til Femern, med Hensyn til Als og Ærø derimod kun tildels, idet Fyens Biskopper bedre forstod at conserve deres Autoritet, end Danmarks til den Tid for en stor Del usle eller dog svage Regenter. Saaledes blev de civile og gejstlige Statsgrænser, hvad der i de katolske Lande i Middelalderen ofte var Tilfældet, forskellige, hvad der ej heller kan undre nogen, der ved, at Biskoppen ofte dengang levede i et lidet Afhængighedsforhold.

Christian III. var Hertug i Holsten, blev Konge i Danmark og efter Reformationens Indførelse tillige øverste Kirkeherre. Den gamle Adskillelse paa Øerne mellem den civile og gejstlige Autoritet tabte derved en stor Del af sin Betydning, og det synes i Begyndelsen at have været Hensigten at forene Øerne ogsaa i gejstlig Henseende med Hertugdømmets Autoriteter. Saaledes stod Ærø indtil 1540 under Provsten i Flensborg. De bekendte Delinger indtraadte, og hver Fyrste havde for sit Distrikt en gejstlig Autoritet. Men en ligefrem Følge af disse Delinger synes det at have været, at Danmarks Konger og Rigsraad med saa meget desto større Nøjagtighed og Strenghed holdt over Danmarks Rigshøjhed i gejstlig Henseende paa Øerne, for dog at have noget Indseende med Fyrsternes Foretagende. Om derfor end den nævnte Forening har været paatænkt, saa kom den dog aldrig til Udførelse. Saaledes havde Enkedronningen¹⁾ til Leibgeding Als, Ærø og Sundeved, og hendes Provst, Joh. Berndes i Broager, fra 156—1571 det gejstlige Opsyn over det hele, men ved hendes Død, 1571, lagde Kongen

---

¹⁾ Kong Christian III.s Enke, Dronning Dorothea, som boede paa Sønderborg Slot.

atter Øerne ind under det gejstlige Opsyn i Fyens Stift. Under 25. November 1579 udstedte Kong Frederik II en Befaling til Provsterne og Præsterne paa Als og Ærø, at de, ligesom andre Provster og Præster i Fyens Stift, skulde adlyde Lensmand Lauritz Brockenhus paa Nyborg Slot, efter som den gejstlige Jurisdiction, der paa Landene altid have hørt og ligget til Danmarks Krone under Odense Stift. Aabenbart vilde Kongen ved dette Reskript afskære Hertugernes Indflydelse i de Sager, der var den danske Krones Ret. I den katolske Tid havde Biskoppen ikke, som i den protestantiske Tid er Tilfælde, haft Lensmanden sideordnet.

En interessant Correspondance haves i Anledning af Hertug Hans' Ønske, at erholde den gejstlige Jurisdiction paa Øerne, mellem Hertugen og hans Broder, Kong Frederik II. Hertugen havde nemlig under 20. Januar 1584 bedet Kongen om »die gejstliche Jurisdiction und Hoheit über die Kirchen und derselben Pastorey auf Alsen und Ærö«. Kongen afslog ham dette i en meget bestemt Form i en Skrivelse dato Skanderborg, 3. December 1584, som noget, der var »unverantwortlich, da die geistliche Jurisdiction von Anlegern desselbigen juris patronatus von Königen zu Königen bis dahin bei Unseren Reich gewesen«. Dog gav han ham jurisdiction og Højheder over Kirken i Sønderborg, »so Ew. Liebden daselbst zu stiften willen«, ligesom ogsaa »über som ogsaa »über die andere, so nun daselbst in der die andere, so nun daselbst in der Sonderburg ist, weiter aber nichts«.

I Svarskrivelse af 11. s. M. beklager Hertugen, at hans Ønskes Opfyldelse er Kongen saa meget imod, takker for, hvad der er tilstaaet ham og erklærer, at ville afstaa fra sit Forlangende, men beder kun om »die Inspektion und getreue Nebenaufsicht neben und mit dem Bischofe in Fünen über vielbemelte Kirchen, jedoch ohne Abbruch Ew. König-

lichen Majestät und derselben Reichshoheit«. Ogsaa dette Forlangende afslog Kongen med lige saa stor Bestemthed. »Solches erachten wir gar von unnöten, da die Kirchswaren und Vorsteher der Kirchen« for Fremtiden maatte være Hertugens Undergivne, gennem hvilke han altsaa erfarer, hvad der foregik. Dog tilføjer Kongen, at Kirkens Indkomster blot skulde anvendes til disses Bedste og ikke paa ringeste Maade skulde forkortes. Imidlertid har Hertug Hans ikke kunnet afholde sig fra at gøre Indgreb i den danske Krones Højhedsret paa Øerne med Hensyn til de gejstlige Anliggender, der synes at have været ham meget i Vejen for hans Hovedbestræbelse, at arrondere sine Besiddelser. Saaledes skal han til Godsers Erhvervelse have anvendt en Sum paa 1610.437 M. 8 Sk. og det lykkedes ham at bringe hele Als under sig, med Undtagelse af Biskoppens Godser og Domkapitlets i Slesvig.

Saalænge Kong Frederik II, levede, synes broderlige Hensyn at have holdt ham tilbage. Men straks efter dennes Død findes en af det danske Rigsraad under Kong Christian IV.s Mindreaarighed udstedt Befaling af 31. Juli 1589 til Lensmanden og Biskoppen i Fyens Stift »at gaa til Als og Ærø, og der at forhøre i Kirkens Regnskaber og om Kirkernes Lejlighed, Tilstand, Gæld og Rettighed, saa og Brøst og Brøstfældighed at forfare«. I den dem meddelte nøjagtige og udførlige Instrux hedder det, at »den gejstlige Jurisdiction paa fornævnte Als og Ærø al Tid af Arrildstid haver ligget og endnu ligger under Kronen og Fyens Stift«. Imidlertid maa denne Visitation ikke være kommet til Udførelse, thi under 20. Oktober 1590 udstedes fra samme Rigsraad en Befaling, til Sommer at gaa til Kolding og der at undersøge Regnskaberne, »eftersom I nu tvende Gange underdanigst have ladet give os tilkiende, hvad Forandring Højbaarne Fyrste og Herre, Herr Hans, Hertug etc. sig skal understaa at foretage og

gøre i Kirkens Regnskaber paa Als, imod den Højhed, som Os og Kronen udi samme Regnskab at forhøre tilkommer«. Rigsraadet tilføjede en streng Befaling imod at foretage sig noget i Kirkens Regnskaber uden Lensmanden og Biskoppen. Skøndt det ikke af Befalingen fremgaar, hvortil der sigtes, saa er det dog en historisk Kendsgerning, der endnu lever i mange Sagn, at Hertug Hans tillod sig saa mange Vilkaarligheder, baade mod Gejstligheden og Bønderne. Saaledes nedlagde han mange Bøndergaarde og fratog Gejstligheden og Kirken al Tiende og anden Ret, hvad hans Efterkommere efter hans Død, 1622, dog ikke tillod sig og ved Gejstlighedens Privilegier af 24. Januar 1661 blev ligefrem forbudt.

Til Trods for, at det hedder i Kongens Skrivelse af 3. Febr. 1584, »weiter aber nichts«, byggede Hertug Hans 1615 en Kirke paa Kajnæs, der lagdes ind under hans egen Provsti og gjordes uafhængig af Fyens Stift. Det samme lykkedes en temmelig lang Tid med Hensyn til Kirken i Egen. Lignende Tendenser spores i Kirke- og Skolevæsnets Indbrettelse paa Augustenborg.

Som fremdeles Vidnesbyrd om Hertugens Bestræbelser og Kongernes Iver for at haandhæve Kronens Højhedsret i gejstlige Sager paa Øerne, hvilket dog selv Hertugerne maatte erkende, kan følgende tven- de Omstændigheder anføres:

1. Aar 1647 vilde Lensmanden i Fyen indsætte en Præst i Hansbjerg, Andreas Matzen Beyerholm, uagtet Menigheden ønskede Formandens Søn og desangaaende henvendte sig til Hertug Frederik paa Nordberg, der flere Gange skrev til Kongen, samt endog truede med, selv at bygge en Kirke, idet han dog maatte erkende: »De Schapestall gehört dem Könige, de Schape dem Fürsten«. (Faarestalden tilhører Kongen, men Faarene Fyrsten). Kongen sendte 50 Soldater til Execution, og Hertugen gav efter. Dog agtede Præsten Formandens Stifdatter.

2. Under 13 Oktober 1661 udstedte Kong Frederik III til Lensmanden og Biskoppen en Befaling saaledes lydende: »Vores naadigst Villie og Befaling er, at I indtil paa naadigst Anordning have flittig Indseende, at Os paa Vores Kongelige Souverainitet og Højhed af Fyrsterne eller deres Betjente paa Als og Ærø ingen Indpas sker ved nogen Novitet mod Præstekalde eller i anden Maade«.

Aar 1671 kom Nørreherred paa Als til det Plønske Hus, med alle Højheder, Regalier og Rettigheder, ogsaa den gejstlige Højhed. Imidlertid blev det i Lensakten udtrykkeligt bestemt, at Biskoppen paa Fyen skulde beholde »jus visitandi et ordinandi«, men at denne Ret skulde udøves af den Fyrstelige Provst. Den 6. Juli 1676 aflagde Gejstligheden Hertug August Troskabseden og den 8. November s. A. konfirmerede denne alle Gejstlighedens Privilegier, dels i Almindelighed, og dels ved specielt at gennemgaa de den danske Gejstlighed under 24. Januar 1661 skænkede Privilegier. Dertil føjedes adskillige Bestemmelser grundede paa lokale Forhold, samt adskillige Begunstigelser for Gejstligheden, som den efter danske Love ikke havde, f. Eks. at Kirkemidlerne skulde underholde Præstegaardene. De gejstlige Forhold bleve derfor som de var og Hertugen udøvede aabenbart kun den danske Krones Højhedsret. En ligefrem Følge deraf var det ogsaa, at det gamle Forhold uden videre indtraadte, da Herredet 1730 faldt tilbage til Kronen. Fra 1722 har dog Biskoppen revideret Kirkeregnskaberne i Egen og Svenstrup. Ved et Kongeligt Reskript af 15. Januar 1734 ophævedes alle Begunstigelser, der ikke var overensstemmende med dansk Lov og Privilegierne af 1661.

Ved flere Transaktioner med Regeringen fik Hertugen af Augustenborg i forrige Aarhundrede Patronatsretten over Kirkerne i Sønderherred paa Als, men Højhedsretten har han aldrig haft. Skønt

han har nydt adskillige Begunstigelser, var han dog dansk Kirkepatron og udøvede sine Patronatsrettigheder efter Kongerigets Love og under Kongerigets Autoritet, hvad der navnlig ogsaa ligger til Grunde for Reskriptet af 10. Maj 1817, ved hvilket hans Ejendomsret over Kirkemidlerne anerkendtes, dog ikke over Kirkens faste Kapitalier.

Ligesom den danske Rigshøjhed i gejstlige Sager her paa Øerne hævdedes i Forhold til og Underhandlingerne med Lenshertugerne, saaledes ytrede denne sig ved endnu flere bestemte Træk. Medens navnlig Gejstligheden i Hertugdømmerne repræsenteredes paa den derværende Landdag, repræsenteredes de herværende Øers Gejstlighed paa den danske Rigsdag, saaledes især 1660. Øernes Gejstlige underskrev derfor og Acten af 10. Januar 1661, nemlig: Petrus Conradi i Lysabild (saavidt vides, Deputeret paa Rigsdagen) Andreas Brandt i Nordborg, Petrus Nicolai i Oksbøl, Laurentius Pauli i Svenstrup, Andreas Beierholm i Havnbjerg, Georg Crucow i Notmark, Johannes Gintzmerus i Tandslet, Johannes Monrad i Ketting, Stens Rhodius i Asserballe, Christian Laurentii i Ulkebøl, Johannes Krag i Hørup og de ærøske Præster. Egen Kirke stod dengang under Biskoppen i Odense.

Som Følge deraf blev ogsaa Øernes Gejstlighed delagtig i den af Kong Frederik III under 24 Juni 1661 udstedte og af Kong Christian V under 15. December 1670 forbedrede Privilegier, hvis væsentlige Dele var gaaet over i dansk Lov og hvis § 1 lyder saaledes:

»— Hvis Kongen ved Gejstligheden vil have udrettet, det samme skal ved Bisperne, og særdeles enhver udi sit Stift direkte efter Kongens egen Ordre, og ikke ved Lensmandene eller deres Fuldmægtige forrettede« .

Dette gav ofte Anledning til Uoverensstemmelser, idet Præsterne kun publicerede de Anordnin-

ger, der blev tilsendt dem fra Biskoppen i Fyen, og som for største Delen ikke var gældende i deres Sogne, medens de for disse gældende Love ofte enten slet ikke blev tilsendt, eller de blev ikke publiceret. Flere Bestemmelser blev i denne Anledning udgivet i Aarene 1731, 1740, 1749, 1757, 1775 og 1778. Endelig bestemmer Anordningen af 7. November 1732 § 6, at vedkommende Autoritet i Hertugdømmerne skal tilstille Amtmanden eller Overinspektøren et Exemplar af de Anordninger for Hertugdømmet Slesvig, der er gældende i Bispedømmet, hvilke da have gennem Præsterne at foranstalte dem kundgjorte paa den i Anordning af 11. August 1824 befalede Maade. Alle andre Sager skal meddeles de Gejstlige igennem deres Biskop, ja enhver Modtagelse af nogen Myndighedsakt igennem en anden Autoritet er det samme som at modtage Befalinger o. s. v. fra en ukompetent Autoritet, og kan ikke befri vedkommende Præst for Ansvar, hvis Loven derved overtrædes, ligesom en saadan Befaling ogsaa i sig selv er ugyldig. Dette gælder f. Eks. om officielle Irettesættelser eller Lovtaler, Decisioner angaaende kirkelige Handlinger, Indsættelse, Afsættelse, Suspension, Suspensionens Hævelse o. s. v. Da nu ingen Regeringsautoritet i Hertugdømmerne kan befale en Biskop i Fyens Stift noget, saa følger deraf atter ligefrem, at ingen Regeringsautoritet i Hertugdømmerne i anførte Tilfælde kan udøve nogen Autoritet. Det er iøvrigt en Selvfølge, at her ikke kan komme i Betragtning, hvad der paa ligger de Gejstlige som Medlemmer af Kommunerne eller Kommunernes Raad, ligesaa lidt som hvortil de maatte finde sig foranledigede for at lette Forretningsgangen.

Et stærkt Bevis for Øernes Kvalitet i kirkelig Henseende, er fremdeles, at Kong Christian V.'s danske Lov, Ao. 1685, indførtes paa gejstlig Grund og i alle kirkelige Forhold her paa Øerne, hvor i

alle andre Forhold den jydsk Lov gjaldt og endnu gælder. Saasnart vi staar paa gejstlig Grund, staar vi paa dansk Lovs Omraade. Det er ligefrem, at dette ikke konsekvent kunde gennemføres, at det, navnlig under de borgerlige Forholds og Kommunnallivets Udvikling, maatte føre til mange Modifikationer. Efter Ophørelsen af Lenshertugernes Regering holdt man med mindre Skinsyge over de gejstlige Forholds Kvalitet. En uundgaaelig Følge deraf har det derfor ogsaa været, at de gejstlige Forhold mere og mere har bekvemmet sig efter de civile. Sligt er imidlertid Tilfælde i alle Enklaver, saaledes hos os paa Godserne Schackenborg og Trøjborg, og forandrer ingenlunde de statsretslige Forhold, navnlig her ikke den danske Kronens Rigshøjhed. Oprindeligt gjalt den danske Arvelov og den danske Skifteret paa gejstlig Grund. Præsten skiftede paa alle Inderstesteder paa gejstlig Grund efter dansk Lov og paa Husenes nye Ejere i et Fæstebrev deres eneste Adkomstdokument. Den civile Øvrighed tilegnede sig dog snart denne Myndighed til betydeligt Tab for de vedkommendes Bo og Stedernes Tiltrædere, der nu maatte betale mere og dels paa flere Steder. Imidlertid vedblev dog den gejstlige Skifte, Jurisdiction i de gejstliges Familier, indtil Anordningen af 7. November 1832 ogsaa ophævede denne.

Ægteskabssager afgjordes efter dansk Lov og sorterede under Tamperetten i Odense, samt Højesteret i København, indtil de 1799 i Danmark indlagdes under de civile Domstole, og derfor ogsaa her paa Øerne, hvad der har haft den Anomali til Følge, at der fra den civile Underret appelleres til den gejstlige Overret.

Præsterne skulde vel søge at mægle Fred mellem Ægtefolk, men uden at dog denne Mægling er nødvendig inden Sagens Behandling for Retten. Saaledes er disse Øer de eneste Steder i Hans Maje-

stæts Lande, hvor Ægteskab kan blive opløst uden at gejstligt Element har været virksomt. Endnu staar dog Ægteskabstiftelse under dansk Lov, og Dispensationer fra de lovlige Former i denne Henseende skulde søges ved Kongerigets Autoriteter.

Skolevæsenet staar ganske under danske Love og danske Autoriteter, skønt de økonomiske Forhold naturligt gør Modifikationer nødvendige. I Tidens Løb har Forholdene uddannet sig saaledes, at de Gejstlige qua Landets Borgere har deres Forum for Landemødet i Odense og Højesteret, ligesom de ogsaa i økonomisk og Skattehenseende maa betragtes som hørende til Hertugdømmet, hvad der oprindeligt ikke har været Tilfælde, hvorom Studieskat, Cathedraticum, Afgift til Seminariefond osv. kan vidne. (Anordn. af 7. Novbr. 1832 § 7 15. 10. 11).

Man vil af ovenstaaende have erfaret, at den danske Righøjhed især har gjort sig gældende med Hensyn til Kirkeregnskaberne. For at vise sin Uegennyttighed tilegnede Regeringen sig ikke Kirkemidlerne, men behandlede Kirkerne faktisk som juridiske Personer. Det juridiske Spørgsmaal blev ikke afgjort før 1817, skønt fra 1791 Regeringens Anskuelse tydelig har vist sig. Kirkeregnskaberne blev nemlig aarlig aflagt specielt for halv Kirke af Præsterne med Kirkeværgeren, og revideret i første Instanz af Præsten, i højeste Instanz af Lensmanden i Forbindelse med Biskoppen, og senere af Biskoppen alene, med Undtagelse af den Tid i Nørreherred, da dette stod under det Plønske Hus.

I et allerhøjeste Reskript af 24. April 1791 indsattes Kirkeinspektøren, der skulde aflægge Regnskab for Amtmand og Provst, samt sende Biskoppen en Afskrift, men der bestemtes tillige, at Kirkeindkomsterne skulde »ligesom det sker ved vores Kirker i Ryttdistrikterne, slaaes i een Masse«. Ved et dito af 16. Januar 1801 overdroges Underbestyrelsen til Provsten og fire Præster under Navn

af Kirkesession, som Overbestyrelsen til Stiftsamtmanden og Bikoppen i Odense. Ved et dito af 24. April 1802 henlagdes Kirkemidlerne, ligesom Kirkerne paa de kongelige Domæner, under Rente-kamret. Indtil 1811 førtes Correspondancen paa dansk, siden den Tid paa tysk. Formodentlig er de da gaaet over til Kamrets tyske Afdeling, hvad der imidlertid intet beviser, dels fordi Kamret var et fælles Kollegium, og dels fordi det vistnok var hensigtsmæssigt, at Kirkemidlerne sorterede under samme Autoritet som Øernes øvrige Domæner. 1822 ophævedes atter Kirkesessionen, og Kirkeinspektører indførtes paany. Siden Fyens Stift er blevet delt i to Bispedømmer, fungerer Amtmanden i de forenede Sønderborg og Nordborg Amter som dansk Stiftsamtmand, idet han i Forbindelse med Biskoppen udgør Stiftsøvrigheden. (Anordn. 7. Novbr. 1832, § 17).

I det augustenborgske Distrikt bestod længe den gamle Forfatning med Kirkeregnskaberne, hvilke aarlig aflagdes af Præsten med Kirkeværgeren under Hertugens Overtilsyn, uden Biskoppens eller Stiftsøvrighedens Medvirken. I Anledning af, at Hertugen tog af den ene Kirkes Midler til dermed at understøtte den anden, opstod der en Strid, der især førtes af afdøde Konsistorialraad Schwensen i Hørup, og endtes ved en Resolution af 10. Mai 1817, der erklærer, at Hertugen af Augustenborg, som Ejer af Kirkemidlerne, kan disponere over disse, men ikke over Kirkernes faste Kapitalier. Resolutionen har aabenbart sin Grund deri, at Kirkemidlerne paa Kongerigets Domæner selv ere Domæner, hvilke altsaa tilfaldt Hertugen ved Overdragelsen, ligesaa vel som de andre Domæner. Dette er ogsaa et stærkt Bevis for, at selve Kirkemidlerne, qua saadanne, ere til Kongeriget og ikke til Hertugdømmet hørende Domæner. Imidlertid kan Hertugen kun udøve sin Ret med den Indskrænkning, som

Kong Frederik II. under 13. Februar 1584 paalagde sig selv, hvad der ogsaa er lovet.

Ved Lov er disse Forhold ordnede ved Anordning af 7. November 1831, hvis § 1 lyder: »Kong Christian V's L. 2. Bog, om Religionen og Gejstligheden, og det af samme Konge under 25. Juli 1685 foreskrevne Kirkeritual skal, i Forbindelse med de senere for Danmark udkomne eller udkommende Anordninger, der enten indeholder Forandringer i fornævnte Kirkelove eller nye Bestemmelser, Religionen og Gejstligheden angaaende, fremdeles være gældende for Bispedømmet Als og Ærø, dog alt for saa vidt der ikke i det følgende gøres Undtagelse fra eller nærmere Bestemmelse i denne almindelige Regel.

Ifølge § 3 er det meddelt enhver Præst en Fortegnelse over Love for Hertugdømmet, efter hvilke de Gejstlige og gejstlige Sager have at rette sig. Det her Lovbestemte er gennemført med Konsekvens, idet f. Eks. den danske Kirkes Jubelfest 1836 i Anledning af Reformationen højtideligholdtes i Bispedømmet, men ikke i Sønderborg eller paa Kajnæs. § 5 lyder: »Med Hensyn til de Sager, hvori de danske Love er gældende i fornævnte Bispedømme, bliver ogsaa Vort danske Cancelli, det Collegium, hvorunder Bispedømmet sorterer og hvorfra de deslige Sager vedkommende Anordninger og Befalinger blive at udfærdige og meddele saavel Gejstligheden gennem Biskoppen, som og o. s. v. . . . .«.

Af ovenstaaende fremgaar uomtvisteligt:

1) at aldrig andre Autoriteter end Kongerigets Autoriteter have udøvet Autoritet i gejstlige Anliggender her paa Øerne, navnlig end Danmarks Konge, Biskoppen og Stifts-Øvrigheden i Fyen, det danske Rigsraad, den danske Rigsdag, Kongerigets Regeringskollegier og Domstole, Gouvernøren i Odense osv. og at disse alle har udøvet denne Myn-

dighed til samme Tid, da Hertugdømmernes Autoriteter udøvede den civile, navnlig de saa godt som uafhængige Lenshertuger til de forskellige Tider, Statholderen, Regeringskollegierne, Domstolene o. s. v., ja fremdeles at denne Ret er anerkendt af den mandlige Linie, det Augustenborgske Hus' Stamfæder, Hertug Hans. Enkelte abnorme Tilstande i Aarhundredes Række, beviser naturligvis herimod intet. Tværtimod maa man undre sig over, at disse har været saa sjældne og varet saa kort.

2) at aldrig nogen Lov-Anordning eller administrativ Bestemmelse (Vaabenst. Convent § 7) for Hertugdømmerne har været gældende her paa Øerne i gejstlig Henseende, men alene de, der har været emonerede for Kongeriget.

3) at navnlig heller ikke under Vaabenstilstanden nogen Regeringsautoritet for Hertugdømmerne kan udøve nogen Autoritet paa Øernes gejstlige Forhold, saa at navnlig Gejstlige ene igennem Kongerigets Autoriteter kunne afsættes, isættes, suspenderes eller Suspension hæves o. s. v.

Jeg tillader mig at bede mine Embedsbrødre at indføre disse Bemærkninger i Embedsbogen og muligen selv tilføje Bemærkninger til Oplysning eller Berigtigelse.

Guderup, den 13. December 1848.

Hansen.

Til Gejstligheden etc.

Soldatergrave fra 1864.

1. H ø r u p K i r k e g a a r d :

Granitsten med Marmorplade:

»Minde
over
6 danske Soldater
døde paa Lazareth i Hørup*)
i 1864«.

Disse 6 døde ere:

1. Søren Christensen, Menig Nr. 322 ved 2. Artil. Regts. 9. Batr. fra Bredal i Vejle Amt, † 9. Marts 1864 paa Hørup Lasaret.
2. Hans Nielsen fra Vejstrup (Fyn), Menig Nr. 163 ved 17. Regts. 6. Komp., † 13. April 1864 paa Lambjergskov Lasaret.
3. Morten Thomsen Madsen fra Brebøl, Ribe Amt, Menig Nr. 328 ved 6. Rgts. 5. Komp. † i Hørup 28. April 1864.
4. Jens Hansen fra Solbjerg, Sorø Amt, Underkonstabel paa Linieskibet »Frederik VI«, † af Gigtfeber 10. Maj 1864.
5. Henrick Georgsen, fra Aalborg Amt, Menig Nr. 78 ved 1. Rekr. Batls. 5. Komp. ombord paa Linieskibet »Frederik VI«, død 9. Juni 1864.
6. Hans Henningsen, Kusk Nr. 926 ved Vognparken, † af Tyfus d. 29. Marts 1864.

Over Hans Henningsen er sat et særligt Støbejernskors med følgende Indskrift:

»Hier ruhet in Gott

Hans Henningsen aus Terkelstoft in Angeln
geb. d. 20. April 1845, gest. in Hørup
den 29. März 1864«.

---

*) Fra Begyndelsen af Februar indtil 29. Juni 1864 var Skolens begge Klasseværelser indrettet til Feltlasaret.

Paa Korsets Bagside:

Du hast ja überstanden die Leiden dieser Zeit,
Wohl Dir, Du hast empfangen, die Krone der
Herrlichkeit.«

En anden Grav ligger ved Bygaden i Høruphav. Den har ligeledes en Granitsten med Marmorplade og Jerngitter.

»Minde over
Menig N. C. Christensen
af Thisted Amt
10. Inf. Regt. 2. Komp. Nr. 577
falden den 29. Juni 1864
og jordet her.«

Han var den næstsidste faldne danske Soldat.

Ved Lambjergvejen, i Diget mod Skovkanten staar en Granitsten med Indskrift:

Hier fiel
der Premier-Lieutenant Baer
vom 5. Westfäl. Inftr. Rgt. Nr. 53
am 29. Juni 1864.

Premierløjtnant Baer var Regimentsadjutant; han havde udmærket sig under Stormen paa Skanse IV, i hvilken han var den første. Han faldt som den sidste preussiske Officer i Kampen om Als.

SOLDATERGRAVEN I LAMBJERG INDTÆGT VED HØRUP.

Inde i Skoven Lambjerg Indtægt ved Høruphav ligger en Soldatergrav fra 1864. En Sten med Marmorkors har følgende Indskrift:

Minde over
en dansk Soldat
falden i Kampen
for Fædrelandet
1864.

Graven har hidtil ligget som den ukendte Soldats Grav. Beboerne i Høruphav kunde fortælle, at han var den sidste, som faldt i Kampen paa Als den 29. Juni 1864, og at han stod helt alene inde i Skovkanten i Kamp med en fjendtlig Afdeling. Han skildres som en Niels Kjeldsen-Skikkelse, der ikke vilde tage imod Pardon, indtil en Kugle strakte ham til Jorden. —

Den ukendte Soldat blev begravet af tyske Soldater hen paa Eftermiddagen den 29. Juni. De hyllede den faldne ind i Kappen, og med Tornystret som Hovedpude grov de ham ned inde i Skoven, nær det Sted, hvor han var segnet. — De satte et Trækors paa Graven og malede der paa med Kridt:

Hier ruht
ein tapferer Däne
gefallen am 29. Juni
1864.

Nogen Tid efter rejstes den nævnte Sten med Marmorkors, og Graven blev indhegnet med et Jerngitter.

I næsten 70 Aar har Graven ligget gemt i Skovens Vraa, mellem stolte Grave fra Hedenold. Vindens Sus i Bøgenes Kroner har nynet over den ukendte Soldats stille Hvilested.

I 1932 aabnedes den nye Søndre Landevej, som fra Sønderborg fører midt igennem Lambjerg Indtægt til Høruphav og videre til Skovby. Derved kom Graven til at ligge lige ved Vejgrøften, den blev en Grav ved »alfar Vej«; nu kan ingen færdes forbi uden at se den.

I Foraaret lykkedes det mig at finde den faldnes Navn og Hjemsted. Den sidst faldne Soldat paa Slesvigs Jord var en Slesviger. Han stammede fra Haderslev, og hans Navn er Ludvig Hansen.

Krigsministeriet fik Meddelelse derom, og Rigtigheden kunde stadfæstes i Krigsarkivet. Graven blev sat i en værdig Stand, og en ny Stenplade, som læner sig mod den gamle Mindesten, fortæller:

Her hviler
Menig Nr. 350
af 10. Reg. 2. Komp.
Ludvig Hansen
født 1841 i Haderslev.
Han faldt som den sidste
i Kampen paa Als
den 29. Juni 1864.

Ludvig Hansen er født den 13. April 1841. Faderen var Daglønner Claus Hansen i Haderslev.

Menig Hansen stod ved 10. Regiments 2. Komp. Ved Tilbagetoget under Kampen den 29. Juni var et Par Delinger af dette Kompagni under Prlt. Dichmann naaet til Lambjerg Indtægt, og de besatte Skovens vestlige Udkant mod Lambjerglund. Her fik de Ordre til straks at gaa videre til Høruphav. Det var ogsaa paa højeste Tid, da to preussiske Batailloner II/53 og II/35 fra Lambjergskov var i Fremrykning mod Lambjerg Indtægt og Høruphav. Det lykkedes Delingen at komme igennem, men i den østlige Skovkant, ved de første Huse i Høruphav, fik de Ild fra de fremsendte fjendtlige Patrouiller, og de maatte trække sig tilbage under Beskyttelse af egne Skytters Ild langs Strandkanten.

Den danske Generalstab beretter: »Umiddelbart efter at Prlt. Dichmann var gaaet igennem Skoven, fulgte en mindre Styrke af ca. 150 Forsprængte af 5. Regiment under Prlt. Snertings Kommando. Dem fulgte 20 Mand af 10. Regiment under Prlt. Meidell. Ogsaa denne

Styrke forsøgte under Beskyttelse af en Skyttekæde at trække sig tilbage langs Skrænten, men da Mandskabet blev beskudt, kastede en Del af det sig ned og vægrede sig ved at foretage Bevægelsen. For de ca. 100 Mand, som fulgte deres Fører, stillede Tilbagetoget sig misligt, ikke alene som den fjendtlige Geværild tiltog i Styrke, men Fjenden ogsaa kørte Artilleri op, der beskød Styrken.«

Blandt dem, som blev tilbage i Skoven, var Ludvig Hansen. Han vilde ikke overgive sig, da en preussisk Skyttekæde af 35. Regiments 8. Komp. under Løjtnant von Groote pludselig brød frem ved »Thorshøj« og omringede ham. Efter længere Kamp og flere Gange opfordret til at strække Gevær, blev han skudt. Chefen for 35. Regiments 8. Kompagni, Hauptmann Lindow, bebrejdede med haarde Ord den tyske Soldat, som skød den Faldne, og de andre, at de ikke kunde tage en saa tapper Modstander levende, han havde fortjent at leve. —

Liget blev liggende til hen paa Eftermiddagen, da en Afdeling af Regiment 53 begrov det inden for Skovkanten.

Nu ligger Graven, ligesom den ved Bøffelkobbøl, ved »alfar Vej«. Den plejes af kærlige Hænder og omvntes med Sommerens Plomster. — Det er et ejendommeligt Tilfælde, at netop en Slesviger skulde blive det sidste Blodoffer i Kampen paa Als.

MINDESTENEN FOR DE FALDNE I HØRUP SOGN, 1914—18.

Paa den højtliggende Hørup Kirkegaard rejstes 1922 en Bøvtasten. Fra Kirkegaarden ser man ud over hele Sognet, hvor de 37 Mænd virkede, hvis Navne Stenen bærer, de Mænd, som skal mindes af kommende Slægter.

Tanken om at rejse et Minde for de Faldne kom frem før Genforeningen og man foretog en Indsamling i Sognet. Inflationen gjorde den indsamlede Markkapital til næsten intet, og Udførelsen af Planen maatte sættes ud. Efter Genforeningen satte man en ny Indsamling i Gang, der ved Sognefolkernes Offervillighed gav mere end man havde ventet. Af det indsamlede Beløb blev 900 Kr. tilovers, som efter Menighedsraadets Beslutning blev henlagt til Stenens Vedligeholdelse. Indsamlingen og Stenens Anskaffelse lededes af Menighedsraadet.

Stenen er leveret og hugget af Iversens Stenhuggeri i Sønderborg. Den 28. Maj 1922 fandt Afsløringen Sted. Pastor Hansen, Dybbøl, talte i Kirken over Joh. 12, 24. Ved Mindestenen talte Sognepræsten, Pastor Fauereholt over Lucas 19, 14. »Hvis disse tier skulde Stenene raabe«. Efter Afsløringen og Bøn overgav Sognepræsten Mindestenen til Menighedsraadet og Kirkeældste Hans Laue, Mindebjerg, overtog den paa Menighedsraadets Vegne. Han lovede at værne og frede om den som et helligt Minde.

Derefter talte Gaardejer Andr. Kaad, Mindebjerg Mindeord om de Faldne. Sønderborg Militærorkester spillede Salmen »Dejlig er Jorden«. Dermed sluttede Højtideligheden. Salmens Toner bølgede ud over de Hjem, hvor de Faldne ogsaa havde følt Skønheden i de Ord: Dejlig er Jorden.

Stenens Indskrift lyder:

»Minde over de Mænd fra Hørup Sogn, som satte Livet til i Verdenskrigen 1914—1918.

At I tro til Døden blev,
 Saga dybt i Stenen skrev,
 Fremmed Jord vel Støvet gemmer,
 Eders Navne vi ej glemmer.«

Derefter følger de 37 Faldnes Navne:

Hørup.

- Niels Rudolph * 2. 3. 86 † 18. 8. 14
 Nis Hansen * 10. 2. 94 † 18. 5. 16
 Jørgen Christensen * 21. 4. 91 † 28. 4. 16
 Peter Hansen * 13. 9. 90 † 31. 5. 16
 Peter Christensen * 15. 6. 96 † 31. 8. 16
 H. Christiansen Duus * 31. 7. 92 † 25. 9. 16
 Christian H. Johnsen * 16. 5. 85 † 4. 4. 18
 Andreas Jespersen * 24. 9. 85 † 29. 4. 18
 Jørgen P. Thomsen * 4. 10. 99 † 27. 10. 18
 Christen Kock * 21. 11. 93 † 3. 1. 15
 Jørgen Jacobsen * 4. 10. 93 † 5. 10. 15
 Peter Sørensen * 16. 7. 84 † 28. 4. 16
 Peter Iver Nielsen * 27. 7. 95 † 7. 7. 16
 Christen Nielsen * 15. 5. 89 † 2. 9. 16
 Hans J. Møller * 29. 5. 98 † 2. 4. 18
 Jørgen Køhler * 27. 1. 98 † 27. 4. 18
 Jørgen Nielsen * 17. 9. 93 † 2. 9. 18
 Peter Christian Frej * 18. 1. 99 † 5. 7. 18

Mjang.

- Jacob Nielsen * 9. 6. 78 † 18. 11. 14
 Peter Thomsen Tækker * 4. 3. 90 † 6. 6. 15
 Jørgen Petersen * 26. 4. 96 † 4. 9. 16
 Hans Kunstmann * 23. 11. 99 † 7. 8. 18
 Peter Andersen * 19. 4. 99 † 29. 9. 18

Mindebjerg.

- Lauritz Christensen * 5. 7. 92 † 25. 11. 14
 Christian Christensen * 2. 12. 95 † 3. 9. 15
 Chr. Christensen Bonde * 18. 9. 95 † 15. 11. 15
 Andreas Rasmussen * 21. 10. 93 † 4. 9. 16
 Christen Thomsen * 12. 9. 89 † 29. 9. 16

Lambjerg.

- Jørgen Davidsen * 21. 4. 90 † 17. 11. 14
 Jørgen Hell * 8. 4. 84 † 28. 11. 14
 Hans Jacobsen * 1. 11. 78 † 2. 12. 14
 J. Thomsen Schmidt * 27. 8. 92 † 16. 7. 16
 Jens Jensen * 9. 3. 96 † 4. 10. 16
 Ernst Christensen * 11. 6. 86 † 29. 11. 16

Majbøl.

H. Jørgensen Hansen * 3. 12. 89 † 20. 9. 14

Hans Andersen Due * 22. 10. 98 † 25. 10. 17

Cornelius Mortensen * 16. 1. 96 † 13. 7. 18

Hørup Skole.

Præsten Hans Knudsen Krag (1660—1697) overlod 1668 et Stykke af Præstegaardens Jord til Menigheden til Opførelsen af en Skolebygning. Skolen blev ogsaa bygget, men senere nedlagt igen, da man ikke kunde beskaffe Midlerne til Lærerens Underholdning. Den gamle Skole er det Sted, der nu kaldes Egemosedam.¹⁾

Degneskolen er vistnok oprettet omkring Midten af 18. Aarhundrede, da Jens Petersen, almindelig kaldet »Jens Degn« var i Embedet. Den gamle Degnebolig brændte 1771, og det maa antages, at den gamle Skolebygning, der i 1843 blev omdannet til en toklasses Skole, er opført samtidig med Degneboligen.

Natten til 5. Februar 1876 brændte Lærerboligen og Laden. Den gamle Skoleprotokol, og hvad der ellers fandtes af Optegnelser angaaende Skolen, blev ødelagt.

Folkemunde siger, at Degnegaarden brændte, fordi den var »brandsat« i en Tjørn, der faldt. Der stod nemlig en stor gammel Tjørn paa en lille Høj i Nærheden. Der var sat store Sten omkring Højen for at skytte. Tjørnen faldt af Ælde og Degnegaarden maatte bøde derfor.

Den 9. Marts 1892, om Aftenen Kl. 9½, brændte Skolen. Der var kommen Ild i Hvid's Ejendom og Ilden fløj over og antændte

---

¹⁾ Hørup Skolekronik.

Skolen, der efter en Times Tid kun var en rygende Ruinhob.

Skolen blev endnu samme Sommer bygget op igen og den 6. Oktober 1892 kunde den atter tages i Brug.

Efter at den danske Hær i 1864 var kommen tilbage fra Dannevirke og havde besat Sundeved og Als, blev begge Skoleklasser taget i Brug som Feltlasaret.

I Skoleprotokollen berettes:*) I Ugen fra 6.—12. Februar 1864, da den danske Armé fra Dannevirke kom over til Als, kom næsten ingen Børn til Skole. Den 12. Februar blev Skolen taget til Lasaret og i de følgende Uger holdtes ingen Skole. Den 7. Marts lejede man Snedker Fr. Nielsens Værksted, som blev indrettet til Skolestue. I April Maaned kom daglig 10—15, i Maj Maaned daglig 14—18 af 160 skolepligtige Børn. Den 15. Juli blev Skolen igen givet fri af Militærmyndighederne. Undervisningen i Skolen begyndte igen den 27. Juni. Det varede kun til den 29., da Preusserne tog Als. I 14 Dage blev Skolen benyttet som Vagtlokale af de preussiske Tropper. Efter at der var kommen lidt Ro i Sindene, kunde Undervisningen atter tages op i sit fulde Omfang.

Degn Jacob Grau i Hørup.

Indtil 1788 var Jacob Hansen Grau, født i Almsted, Degn og Skoleholder i Hørup. Hans Navn minder om den sørgelige Tildragelse i 1788, da han myrdede Studiosus Peter Franck, en Søn af Præsten Franck i Hørup.

---

*) Efter Optegnelser af Degn og Førstelærer P. Hjeds.

Om denne Begivenhed giver en Beretning, skrevet af daværende Præst i Hørup, Pastor Brolund, en gribende Skildring, der endnu er bevaret i Concept!:

»— Studiosus Peter Franck, en Søn af afgangne Hr. Pastor Franck til Hørup her paa Alsøe, er sidstleden 5te Julius paa en Dag, da Deris Hojædle Hojærv. Biskoppen over Fyhns Stift, Hr. Dr. Bloch i sin Tour visiterede denne Menighed, henved Kl. 9 om Morgenen, da Biskoppen med mig kjørte til Kirken, paa en glubsk og voldsom Maade under venskabelig Samtale med en skarp og spids Telle-Kniv blev stukken ind i det tynde Liv, først i den ene og i samme Øjeblik i den anden Side, af dette Steds Sogndegn Jacob Hansen Grau, som strax derpaa løb ud i en Ellemose tæt ved hans Hauge, hvor Gierningen skete, og med en Ragekniv som han til den Ende havde forsynet sig med, skar Struben ud paa sig selv og fandtes død i sit eget Blod; hvorved den Ulyksalige ikke alene gjorde sin egen Hustru med 3 smaa Børn, men og forhennævnte Studiosi Franckes Egtefælle med 6 uforsørgede og uopdragede Børn, hvoraf det ældste er 18 og det yngste 2½ Aar, til Enker og Faderløse; thi benævnte Franck døde 5te Dagen derefter.

Siden Foraaret havde denne Degn været tungsindet og urolig, hvortil han angav Aarsagen at være: at Præsten og Sognet vil anklage ham for Biskoppen, naar han kom her, og søge for Monsr. Franck, at han igien skulle blive Degn og Skoleholder. Den nu oftebenævnte Franck havde Meen paa Øjnene, saa at det ene var ganske indfalden, og det andet paa en liden Kant nær var begroet med en tyk Hinde, saa at han med Vanskelighed kunde see lidet fra den ene Side, og ikke længe holde ud at læse eller

skrive, saa var og dette Aarsagen, at hans sal. Fader, som saae, at han vilde blive uduelig til at forestaae noget Embede, i Aaret 1760 satte i Pensionskassen for ham. Saa ugrundet, som denne Mistanke var, saa foregav dog benævnte Jacob H. Grau for mig og andre samme som en Aarsag til sin Tungsindighed. Enhver tænkte altsaa, at denne vilde falde bort og forsvinde, naar Biskoppen først havde været her og Manden selv blev overbevist om sin Tankes Falskhed, allerhelst da sligt aldrig var tænkt af Præst eller Sogn, saasom han ingen Aarsag, enten ved bemærket Uordentlighed i Levnet eller Forsømmelighed i det combinede Degne- og Skole-Embede dertil havde givet, men meget mere var elsket af alle for hans beviiste Skikkeligheds og Føjeligheds Skyld. Nu derimod efter hans Død opdages Et og andet, som gjør det temmelig sandsynligt, at han haver levet i hemmelige Synder og begaaet saadant, som visselig vilde have tildraget ham Cassation, naar det var bleven aabenbaret, og en ikke ubegrundet Frygt herfor, da han bemærkede, at man begyndte at mumle derom, haver bragt ham til dette rasende Anslag; thi aabenbart Fiendskab havde ikke havt Sted iblant, saavidt nogen veed. Havde dette sidste været, saa havde Mr. Franck ikke 2de Gange i denne Morgenstund gaaet til Degnen, som 2de Gange skikkede ham Bud for at ville vise ham det Spørgsmaal, han vilde giøre til Ungdommen, naar han skulle catechisere for Biskoppen, og consulere ham derover; men den første Gang fandt den Ulyksalige ikke Lejlighed til at udføre sit Forsæt, da Folk, som ginge til Kirken, saae dem gaae med hinanden i Armen og holde venlig Samtale. Anden Gang førte han Franck bag ud i sin Hauge, for ubehindret at kunne fuldføre det. Folk saae ham der staae med Papirerne

eller de opskrevne Spørgsmaal i Haanden og tale med Franck, og i samme Øjeblik skete Gierningen.« —

Det ledige Degnekald blev tilbudt Francks Enke under den Forudsætning, at hun skulde gifte sig med en til Kaldet egnet Person. Da hun ikke vilde gifte sig for anden Gang, fik hun det ordnet saaledes, at hendes 18-aarige Datter Lucia fik overdraget Kaldet under den samme Betingelse. Moderen maatte derfor se sig om efter en egnet og passende Mand til Datteren. Denne fandt hun snart i en Lærer Lorenz Lassen i Graasten. Han var født i Holebøl og 38 Aar gammel. Lassen tog imod Tilbudet og den 15. Maj 1789 blev de gift. Lassen var Degn i Hørup fra 1789 indtil hans Død 1825.

Om Jacob Graus Ugerning blev der skrevet en Sang, trykt i Haderslev samme Aar. Et Eksempplar af den gemmes i Samlingerne paa Sønderborg Slot og lyder:

En ynkelig Begivenhed,

som skedde paa Alsø den 5te Julius
1788.

Da en Degn, ved Navn Jacob Igrav, i Hørup Sogn, som tænkte, at en anden Mand stød efter hans Kald, hvorfor han med en Kniv berøvede ham Livet, og strax derpaa skar sig selv sin Strube af.

Eftertænkt

i den Henseende, at enhver vil bede
Gud, at han os vil bevare fra alt Ondt
baade at hænde og gjøre.

Begyndes saaledes:

Min søde Gud og Herre.

Mel.: Hiertelig mig nu længes.

1.

Min søde Gud og Herre,
 hvorledes gaaer det nu
 I Verden? her at være,
 Det seer jo farligt ud.
 Et Mord, som her bedrives,
 Man neppe før har hørt;
 Det ikke kan beskrives.
 Mit Blod det bliver rørt.

2.

Mit Hierte, det mon svie,
 Mit Blod det bliver kalt,
 Min' Hænder jeg mon vrie,
 Da det mig blev fortalt;
 En Kirkens smuk Betienter,
 Han stak en Mand ihjel;
 Men hører nu og merker:
 Han myrder sig strax selv.

3.

En Løverdag det skedde,
 Den femte Julius;
 Vor Biskop var tilstede,
 Men var dog ei derhos,
 Ungdommen at forhøre
 Hos dem, den samme Dag;
 Men hvad blev her at gløre?
 Ak Vee! ak Nød og Klag!

4.

En Mand, som var vel æred,
 Og elsket af enhver:

Hielp mig, min søde Herre!
 Der saadan Gierning skeer:
 Isteden for at synge,
 Han svømmed i sit Blod,
 Er det ei værd at ynke?
 O Herre! vær ham god!

5.

Om ham jeg meer ei taler;
 Han var en æred Mand.
 Jeg hannem Gud befaler,
 Han var af Christen-Stand.
 Sin' Øine han tillukket
 Udi sit eget Blod,
 Til Gud har han vel sukket:
 Ak Herre! vær mig god!

6.

O Gud! du os bevare
 Fra saadan Jammer, Nød;
 Paa saa ynkværdig Maade,
 Lad os dog ikke døe.
 Forlene os din Naade,
 Giv os en salig Død,
 Lad os det alle haabe,
 O kiere Herre sød!

7.

Hør I, min kiere Enke,
 Gud eder høre vil.
 Han eder nok betænker,
 Slaaer kun jer Liid dertil.
 Som fromme Enkers Fader,
 (Det troer jeg visselig)
 Han eder ei forlader,
 Troe det kun sikkerlig.

8.

I Venner, som nu lever,
 Betænk, at I skal døe,
 Naar Tiden den er omme
 Og eder sendes Bud,
 Saa bier Dødens Komme,
 Til det behager Gud.

9.

O Gud! du dig forbarme
 Over hver Christensiel!
 Tænk paa de usle, Arme,
 Og gør mod dennem vel.
 Du Landet vel bevare
 Fra Krig og Hungersnød;
 Thi alle er i Fare,
 Beskier en salig Død!

10.

Min søde Gud og Herre!
 Jeg beder dig endnu:
 Vor smukke Kirkelærer,
 Kom hannem vel ihu;
 Vi have længe levet
 I Fred og Roelighed,
 Jeg vil nu derom bede,
 Du ham vil give Fred.

11.

De Ord er mig saa søde,
 Min kiere Herre Gud:
 Jeg skal for dig og møde,
 Naar du mig sender Bud;
 Hvad Dom du da vil fælde,
 Det staaer alleen' til dig,
 Du haver mig i Hænde,
 Gjør hvad du vil med mig.

12.

Min søde Gud og Herre,
 Paa denne Verdens Øe,
 I Fristelser I svæver,
 Jeg vil nu takke dig,
 For det jeg her har været.
 Hvordan du henter mig,
 Det staar til dig allene,
 Det er mig ubekendt,
 Jeg sukke vil og bede:
 Giv mig en salig End'!

Bylaget.

Bylaget i den Form, det fik fra Valdemarernes Tid, dannedes af Landsbyens Gaardmænd, mellem hvem hver af Byens Agre var udskiftet, alt efter Gaardens Størrelse og Nummer i Rækken, naar der taltes fra Øst mod Vest og tilbage igen efter Solens Gang. (»Solskifte«.) Laget styredes af en aarlig valgt Oldermænd, som ledede de fælles Afgørelser paa Bystævnet. Brødrene i Laget, Ejerlaget, hed Bymænd, Naboer, Grander o. s. v. (»Grandestok«-Budstikken). De stævnedes sammen med Byhorn, Tromme e. l. og mødte paa Bytinget, en aaben Plads i Byen under et Træ, hvor Stene, ofte mærkede med Bømærker, var henlagt til Sæde. Hvert Bol havde sit Mærke, som var Ejendommens og ikke de vekslende Bisidderes.

Ved Siden af Bylaget stod de forskellige Bygilder som Mortensøl o. l. I disse Gilder var samtlige Bymænd tvungne Medlemmer, og ved flere af disse Gilder blev Hustruerne og voksne Børn taget med. Der var Karle- og Pige-gilder. Gilderne holdtes paa fælles Bekostning afvekslende i Gaardene. Bygilder var store Dage. De

vår Byens Samtaleemne langt forud og længe bagefter.

Vilkaarsbrev for Miang.

1. Maae enhver holde sine Lukkelse og Gjærder i forsvarlig Stand, og altid holde Gjærdet i en lige Linje midt paa Grøften, som den nu er sat og ej plante andet ved Pløjegrunden end Hassel og Torn, men ved Grøngrund eller Mai (Eng) maa de plante Vii, Pil og Ell. Ved Hassel og Torn maa ingenlunde plantes Ask, hvo derimod handler, straffes efter Sagens Beskaffenhed.

2. Maa baade nye og gamle Gjærder altid holdes under tilbørlig Tugt, at de ikke overskygger anden Mands Ager eller Eng. Hvor, som derimod handler, giver 1 Rdl. til Herskabet og Naboer hver 12 Skillig.

3. Der skal holdes Syn over Gjærderne to Gange om Aaret, om Majdag og Mikkelsdag.

4. Hvo, som berøver anden Mands Gjærde, der er af levende eller døet Tjørn, Staver eller hvad Navn det kan have, som er sat til at værges Gaarden, straffes paa Grandstævne med 1 Rdl. 18 Sk. desforuden at tiltales af Forstanderen for sligt Tyveri.

5. Maae ingen tydre (tøjre) Faar eller andet Kreatur saa nær anden Mands Gjærde, at han derved tager Skade paa sit Podeværk, i ligemaade, hvor der er Gang, at de ikke slaar saa meget i af Faar, at der derved tages Skade; hvor derimod handler og ikke efter Advarsel vil sig forbedre, betaler 1 Rdl. 12 Sk.

6. Hvor, som kører, rider eller gaar over anden Mands Ager eller Eng, som ikke er lagt lovlig Vej eller Sti, betale 1 Rdl. 18. Skillig.

7. Maae enhver grave Vandet af sit Land,

hvor det behøves, og hans Nabo skal tage derimod og aabne derfor, at Vandet kan faa sin Gang; ingen maa forlokke eller forlede Vandet til en fremmed Gang, at det kommer af anden Mands Mai, som det hidtil haver gaaet til Forbedring, hvorefter Landet er boniteret; straffes efter Sagens Beskaffenhed.

8. og 9. er ophævede.

10. Alle Forter og Veje beholder deres beforrige Bredde uforanderlig som de ved Separationen er udlagt og ingenlunde at sætte Lænder i de Forter som er Passagen til Hinder, og hvad Græsning angaar, der groer i bemeldte Forter, nyder de, som er Landliggere ved begge Sider, efter at de under Hjælp af de andre har indgrøftet og indplantet Forten.

11. Da de i forrige Tider skulle følges ad, naar de ville slaae Græs og høste til en bestemt Tid, det bliver nu ophævet. Enhver kan slaae sit Græs og høste sit Korn, naar det dennem behager, dog maa Forstanderen have Indseende dermed, om der skulde være nogen enten af Kuriositet eller Daarlighed at høste sit grønne og umodne Korn og misbruge Herrens Velsignelser, da straks at melde det til Øvrigheden.

12. Naar samtlige Naboer er af Forstanderen stævnet paa Grandstævne, betaler enhver som uden lovlig Forfald bliver derfra, 4 Sk.

13. Ingen maa indfalde i Fortalsmandens Ord paa Grandstævne, eller ved grove Ord betage ham sin Lyd, men meget mere omgaas venlig med deres Oldemand: hvo derimod handler giver 1. Gang 1 Rdl. og 18 Sk.

14. Hvo som forsømmer et Bud, enten det kommer fra Øvrigheden eller fra Forstanderen, faar ikke aleneste betale 4 Sk. til Straf, men ogsaa betale Skaden, som Budets Forsømmelse kan foraarsage.

15. Naar det behager Gud at bortkalde en ved Døden her af Byen, saa er det Pligt og Skyldighed i det mindste 2 forsvarlige Personer fra hvert Boel og 1 fra hvert Kaad og Indersted, den døde til sit Lejersted at følge; hvor derimod handler og udebliver, giver til Naboerne for hver Person 4 Sk.

16. Videre saa er der en Vej til Mauermos gennem Jørgen Smeds Land, som kun maa benyttes af de syv Mænd, som hver har sit Land dernede.

17. Saa er der 4 Fæstekaadnere, som har Aar 1772 bekommet af Grandlaued, hver 2 Tdr. Land hart. Land efter Reb og Maal, nemlig 8 Skpr. til hver Tønde Land, gjør af 8 Tdr. 16 Rdl., som de bestandig aarligt om bestemte Tider betale til Grandlaued.

18. Saa er der 3 Indersted, som ved Separationen bekom hver 1 Tdr. boniteret hart. Land a otte Skæpper til Tønden, hvorfor de aarligen om Mortini betaler for hver Tdr. 8 Rdl. 8 Sk.

19. Af det tillagte Land til de tre Indersteder, som aarlig betaler 25 Rdl. 8 Sk. nyder de 12 Boelsmænd, som var under Separationen 1778, al den Betaling, og den Mand, Thomas Christian, som allerede for seks Aar siden var udflyttet og som ikke har afstaaet noget Land til bemeldte Indersteder, saa bliver han derfor udelukt for den Betaling.

20. Saa faar de 12 Boelsmænd i Miang, som separerede 1778, truffet en Akkord med deres Smed i Byen, at han skal have for sit Smedearbejde af de 9 smaa Fæste-Boel $2\frac{1}{2}$ Skp. hart. boniteret Land af hvert Boel og af de 3 store tre Skpr. ditto og apart af dem alle 12, 1 Skp. for at holde Slibestenen alene; desuden bekommer man af hver Boel 6 Skpr. Byg aarligen om Juletider forsvarlig og god. Videre saa maa en-

hver pløje Smeden det Land, som enhver er til-lagt, og harve det, samt at age hans Gjøde ud aarligen.

Imød dette Land og den Byg aarligen at nyde som og at bedyrke ham sit Land, forpligter Smeden sig til at gjøre alt deres Smedearbejde; det maa have Navn, hvad det have vil undtagen alt bidendes Tøj, Kleinsmedearbejde og til nye Bygning og slaa nye Skinner paa Hjul; det be-tales for apart. Videre saa skal der fra det Sted altid stilles en forsvarlig Smed, enten han selv eller en forsvarlig Karl, mens ingenlunde maa nogen af Byen tage til en anden Smed og und-drage ham noget af det, som skreven staar. Hvo, som vil have noget rigtigt i Smedien forrettet, maa bestille det ordentligt ved Smeden forud (hvad den trettende Mand angaar, da bekommer Smeden 6 Skpr. Byg og 3 Skpr. hart. Land; Ar-bejdet selv skriftlig enig om).

Af dette Skrift paa Miang Grandstævne den 11. Juny 1779 efter Boelsmændenes egen Begjæ-ring er oprettet og skal kraftigt efterleves, men først maa det gaa til Øvrighedens Approbation, som hermed fulgte i 1782 fra Augustenborg.

Mortensøl i Mindebjerg.

Mortensdag (den 10. November) blev fejret flere Steder paa Als. Denne Dag blev fejret en-ten i Kroen eller hos Bønderne i Omgang. Der gav det Mad og Drikke i rigeligt Maal og mel-lem Maaltiderne forlystede man sig med Spil og Skæmt. Bødepengene, som var betalt, naar Bønderne ikke var mødt til Bystævne, eller ved andre Forseelser mod Bylavets Anordninger, og Bidragene til Bylavet, blev drukket op i Øl og Brændevin. Mange Steder maatte Kaadnerne be-tale en Afgift til Bønderne af det Land, som

ved Udskiftningen var udlagt af Bøndernes Jord til Kaadnerne. Denne Afgift blev indbetalt ved Synsmanden, senere Kommuneforstanderen. Saa kom Bønderne sammen med Synsmanden og enhver fik sin Betaling i Forhold til Landet, han havde udlagt. Det var »Mortensregning«, som udformede sig til et Bygilde, kaldet Mortensøl.

Mange Steder blev der vartet op med Gaa-sesteg og Mellemmad med Øl, Snaps og Kaffe-punch.

I Mindebjerg har man holdt Mortensregning indtil Verdenskrigens Begyndelse 1914. Om dette Bylav fortæller Gaardejer Chresten Madsex i Mindebjerg:

»Det har indtil 1914 altid været Skik at afholde Mortensregning skiftevis paa de 12 Bøndergaarde i Mindebjerg. Bønderne betalte efter gammel Skik 1 Mark til Lavet, dem købtes der Øl, Brændevin og Tobak for. Kl. 2 præcis skulde alle Bønder og Kaadnere møde eller betale 50 Pfg. i Bøde. Først fik alle en god Dram, et Glas Øl og Piben stoppet og tændt. Kommuneforstanderen sad ved Bordenden med sine Protokoller og betalte Penge ud eller kasserede ind. Hver Bonde skulde levere 20 Spurvehoveder i Vinterens Løb, Kaadnere skulde levere 6, for at afhjælpe Spurveplagen. Hvem der ikke havde opfyldt denne Forpligtelse, maatte erlægge 5 Pfg. for hvert manglende Spurvehovede til Lavskassen.

Jagten var for det meste udlejet og Jagtpengene blev fordelt efter Hektar. Ligeledes udbetaltes Tilgodehavender, for leveret Grus, Kørsel og Vejarbejde. Brandmænd og Snefogder blev valgt for det kommende Aar. Bønderne skulde give Bidrag til Præstegaardens Vedligeholdelse, de modtog Pagten af Smedelandet,

kort sagt al Mellemregning klarede den Dag.

Før skulde Kaadnerne jo betale Afgift af deres Jord til Bønderne, som jo havde udlagt den til dem, men da den blev afløst, kunde Gildet for den Sags Skyld godt være blevet opløst, men det protesterede Bønderne imod. De gik ud fra, at naar de kom med Afgiften, fik de altid Øl og Snaps og en Pibe Tobak, denne Brug havde Bønderne ikke afløst. Kaadnerne mente, at de endnu havde Krav derpaa, og saa blev man enig om at fortsætte med Gildet. I Krigens Aar var det ikke muligt at fortsætte, og saa standsede den gamle, fra Fædrene nedarvede Skik.

Naar Regnskabet var afsluttet, godkendt og underskrevet, blev der vartet op med Kaffe og Kager og maaske en Punch ovenpaa. Man fik Ild i Piben, nogle spillede Kort, andre gik ud og saa paa Kvæget eller de saa sig lidt om. Om Aftenen kom alle Husejere, Haandværkere og de gifte Daglejere, saa blev der vartet op med skaaret Smørrebrød, belagt med friskt Bedekød, Skinke, Pølse og Ost samt Snaps og Øl efter Behag og Kaffe.

Piberne tændtes igen og Kommuneforstanderen gav Kaffepunchen, en eller to Omgange, alt efter som Bødepengene tillod det. Dernæst gav Husbonden et Par Omgange og derefter maatte Bønderne hver for sig give en Omgang, som betaltes med 10 Pfg. pr. Kop.

Med Sang og Tale, ved Punch og Tobaksrøg forløb for det meste hele Natten. Hen paa Morgenstunden fik man saa atter Smørrebrød med Snaps og Øl og Kaffe.

Det var en god Skik, slutter Chresten Madsen, den bidrog til at vedligeholde Enigheden i Byen. Arbejdere og Arbejdsgivere følte Fællesskabet. De sad sammen, holdt Taler for hver-

andre, og alt forløb til alles Tilfredshed. Man talte gerne om Mortensregnings Aften og opfriskede alle Morsomheder fra denne Sammenkomst.

Der blev ogsaa digtet Sange i Dagens Anledning, vi lader en følge, den giver et stærkt Udtryk for de gode indbyrdes Forhold mellem Gildebrødrene i Mindebjerg By:

Mortensregning-Sang.

(Mel.: Jeg er en simpel Bondemand.)

Det er vor Mortensregnings Dag
 Vi atter hilse fro,
 Den finder her et Vennelag
 I Jørgen Hansens (Bo.*)
 Undskyld, jeg gerne vilde
 Vort Selskab foreslaa,
 Et lille vakkert Gilde,
 Du svare vist: lad gaa!

Og vi vil alle være med
 Ved Skæmt og muntert Ord,
 Vor gamle Fane, Enighed,
 Vi plante paa vort Bord.
 Endrægtige at være,
 Det stedse var vor Skik,
 den Arv fra vore Fædre
 I Ejendom vi fik.

Og vi vil værne om vor Arv,
 Vi skærme Fredens Ælag,
 Ej Advind tære skal vor Marv,

---

*) Jørgen Hansen var en ny Gaardejer i Mindebjerg, som straks det første Aar maatte holde Gildet efter Tur.

Forbitre Glædens Dag.
 Lad Skæven hos din Broder
 Ej rokke Had og Harm,
 Tænk blot, hvor offer stod der
 En Bjælke i din Barm.

Med denne Tanke kan med Lyst
 vi sidde Gæst ved Gæst,
 Vi huse Glæden i vort Bryst,
 Imens vi holder Fest,
 Men hver sin Pligt vil ændse
 Paa Glædens muntre Vej,
 Anstændighedens Grænse
 Vi overskrider ej.

Ej skal utidigt Sværmeri
 sig blande i vor Fryd,
 Af bedste Evne stræbe vi
 At hegne Ret og Dyd,
 Naar Morgendagen kommer,
 Skal Mindets skønne Glans
 sig brede som en Sommer
 og fylde Sind og Sands.

Saa lad os tømme denne Skaal
 For dem som bød os Ly,
 Vi ønske dem af bredfuldt Maal:
 Velkommen til vor By,
 Skaal Vært, og Skaal, Værtinde,
 Vi bære Ønsket frem,
 At I maa længe finde
 Blandt os et kærligt Hjem!

Mortensøllet i Mjang fejredes paa lignende Maade som i Mindebjerg. Gaardejer Peter Jacobsen i Mjang fortæller, at det var kun Mændene der tog Del, og at det ofte gik ret livligt til med Drik og undertiden med Slagsmaal. Ef-

ter en Regning fra 1854 blev der til Mortensøllet indkøbt: :

1/2 Tønde Øl,
4 Kander Brændevin,
3 Kaduser Tobak,
3 Pund Lys.

Til Fastelavnsgildet var Damerne med, der blev danset og drukket, men det gik lidt mere hæderligt til end ved Mortensøllet. Dagen efter Fastelavnsgildet var man atter sammen. Regnskabet blev gjort op og Resten af Mad og Drikke blev »slaaet til Livs«.

»E Ringstok«.

En gammel Bylavsskik bruges endnu i Høruphav. Det er Husejerne, som fra gammel Tid opretholder et Lav med den Bestemmelse, at to Mand overtager Ringningen med Kirkeklokkerne i Hørup Kirke ved Jordefærd fra Høruphav By. Pligten til Ringningen ordnes af Budstikken, »e Ringstok«, som den i Almindelighed kaldes.

Det er en ca. 30 cm lang Stok, 4—5 cm i Firkant, og paa Siden er alle Husejeres Navne eller Bomærker udskaarne. I Navnenes Rækkefølge gaar den fra Nabo til Nabo. Hvor »Ringstokken« kommer i et Hus, bliver den liggende, indtil der indtræffer et Dødstilfælde i Byen, og Indehaveren af Ringstokken skal med sin nærmeste Nabo trække Klokkerne ved Begravelsen. Er denne Forpligtelse opfyldt, sendes Budstikken til Naboen, hvor den ligger indtil et nyt Dødstilfælde indtræffer.

Hvor gammel denne Brug er, vides ikke. Den ældre »Ringstok« er fra 1784, men gamle

Folk fortæller, at der har været en ældre. Vedtægter eller skriftlige Optegnelser findes ikke. Det eneste Dokument er den gamle Budstikke. Midt i 90-erne blev der lavet en ny Stok, paa den gamle var der ikke Plads til flere Navne. Nu har Høruphav By overladt den gamle Stok til Museet paa Sønderborg Slot.

Fra Høruphav.

I Zacharias Nielsens »Søndagsbladet« for 1902 findes nedenstaaende Skildring, der er meddelt af den gamle Andreas Kaad i Mindebjerg:

Høruphav, henhørende under Hørup Kommune, var i ældgammel Tid et usselt Fiskerleje. Nu har ogsaa denne Del af Byen sine pæne og vel vedligeholdte Bygninger, sin betydelige Tømmer- og Købmandshandel, sit Hotel og sine tre til fire Gange ugentlige Dampskibsforbindelser med Omverdenen. I Sommertiden har Hotelterne mange Badegæster, og i Pinsedagene kan de Besøgende ved Høruphav tælles efter Tusinder.

Hørup Pastorats Skov sydfør Præstegaardens Have bærer Navnet »Toften«; den har i gammel Tid strakt sig helt ned til Stranden, og den Del af Høruphav, der ligger i Linje med Skoven, kaldes endnu den Dag i Dag »Toften«. 1559 til 1571, i Dronning Dorotheas Tid, fandtes blot tre Steder ved Høruphav. 1573 fandtes fire Kaadnere, som var Fiskere, paa Præstens Grund.. De boede ved Stranden. Endvidere oprettedes i Præsten Hans Rasmussens Tid fra 1591 til 1599 tre Kaadnersteder paa Præstens Grund ved Høruphav.

I en Indberetning til Kong Kristian d. V. om Hørup Præstekalds Indtægter har Johan Krag,

der var Sognepræst dersteds fra 1660 til 1697, anført følgende om Høruphav:

»Anlangende Huse, som Præstegaarden tilhører med sin Afgift og Beskaffenhed, da er der af gammel Tid bygde nogle Fiskerhuse ved Strandbredden paa Præstegaardens Toft, hvorudi bor nogle Indester, som nærer sig mest af Fiskeri, haver hvert et lidet Stykke Kaalgaardsland af Præstegaardens Grund, og giver Præsten til Jordskyld aarlig en Daler eller to; somme betaler det med Fisk eller nogle Dages Arbejde om Aaret.«

I Indberetningen, der er dateret den 2. Maj 1690, klager Præsten, der den Gang tillige var Provst for Als Sønderherred, over, at Pastoratets Indtægter er blevet betydelig formindsket derved, at fem Boel i Hørup Sogn var blevet nedlagt 1640 til Oprettelsen af Hovedgaarden Majbølgaard, og at Engen Torupsmaj var blevet adskilt fra Præstekaldet. Det hedder i Indberetningen:

»Decimantium Formindskelse er ikke liden, thi der Majbylgaard blev bygt, blev 5 store Boel lagt øde, og derved alle Præstens Accidentia af samme Level betagne, foruden hvad af gammel Tid sket er, som intet staar til at forandre....

Den bedste og største Del Høgrund, som af gammel Tid er lagt hertil, er en Eng, kaldet Torup May, paa 10 Læs Hø, som den salig Herre Høylovlig Ihukommelse Hertug Hans lod indhegne til Gammelgaards Kobbøl, lovede gengift, som baade af mine salige Formænd saavel som af mig er supplicand anholt om hos Herskabet, som derefter har været; men intet kunde erlanges«.

Præstens aarlige Udsæd har været 6 Ørtig (9 Tdr.) Rug, 6 Ørtig Byg og 6 a 10 Ørtig Havre; men han klager over, at Jorden er mager og

slet. «Det, der saais, giffver kun lidet af sig, saa jeg aldrig kan holde mit Huus ved Magt med min Afling.» —

Skraas overfor Høruphav, adskilt ved den 10 til 12 Favne dybe Fjærd af samme Navn, ligger Halvøen Kajnæs, der ved den sydøstlige Ende er sammenhængende med det øvrige Als ved en smal Landstrimmel, »Drejet«. I ældgammel Tid var Kajnæs for største Delen bevokset med Skov, og efter Sagnet skal Præsten i Hørup have haft Ret til at have Svin i Olden i Skovene paa Kajnæs.

Ifølge Traditionen skal Beboerne af Kajnæs i ældgammel Tid have haft Stolestader i Hørup og Lysabild Kirker, men noget skriftligt herfor har ikke kunnet findes. Der har naturligvis fra meget gammel Tid været enkelte Beboere paa Kajnæs, om ikke for andet, saa for Opsynet med Skoven og Jagten, og der er Rimelighed for, at der ogsaa kan have været enkelte Gaarde hist og her, og at Beboerne har søgt Kirkerne paa den anden Side.

I Begyndelsen af det 17. Aarhundrede ryddedes en Del Skov paa Kajnæs. 1615 byggedes Kirken af Hertug Hans d. Y. (Johanniskirken). De to Byer, Sønderby og Østerby samt Hjortholm blev oprettet paa samme Tid og noget senere Nygaard. Baade Hjortholm og Nygaard blev udstykket Anno 1765.

Færgestedet ved Høruphav er vistnok først oprettet, da Kajnæs blev mere beboet; da var det jo nødvendigt, at der blev et Færgested. Det findes omtalt 1650. I ældre Tid var der intet Færgested paa Kajnæssiden; naar Folk derfor fra Kajnæs vilde sættes over, maatte der tudes i et Horn, saaledes maatte det ogsaa ske fra Hørupsiden, naar Færgen var gaaet til Kajnæs. Et lignende Forhold skal have været mel-

lem Sønderborg og Sundved i ældre Tid. Fra 1690 nævnes flere Færgfolk ved Høruphav. Saaledes Hans Færgemand 1709, Chr. Færgemand, 1717—1730, Hans Chr. Færgemand og Hustru Anne Margrete. Deres Datter, Helene, blev født 1717 og 1736 gift med Mads Jacobsen, der var Færgemand ved Høruphav fra 1736 til 1748. Helene Jakobsen blev 1748 gift anden Gang med Bonden David Hansen, Lambjergskov, og flyttede nu op paa dennes Gaard, hvorpaa Færgestedet blev lejet ud til David Hansens Søster, Anne Katrine Hansen, der 1748 blev gift med Ernst Jørgensen, som var Færgemand til sin Død, 1787.

Helene Færgeskone havde med sin første Mand, Mads Jacobsen, en Søn, ved Navn Matthias Madsen, og med sin anden Mand, David Hansen, flere Børn. 1774 blev Matthias Madsen af Lambjergskov gift og fik sin Faders Sted i Høruphav, det saakaldte Sanders Sted, der altid havde været Færgested. Han formentø ogsaa at have Ret til Færgeriet; men herover opstod Proces med Hertugen af Augustenborg, der ikke vilde anerkende Privilegiet for arveligt, men kun som personligt Privilegium. Denne Proces stod paa i flere Aar, og endte med, at Hertugen vandt. Der blev derefter bygget et nyt Sted, hvortil Færgeriet blev henlagt (det saakaldte Willesens Hotel).

Matthias Madsen sejlede med en Jagt til Flensborg, Kiel og andre Steder ved Østersøen. Han forsvandt helt; men der var stærk Mistanke om, at han blev myrdet om Bord i sin Jagt tillige med to Dreng, han havde med, af et Par fremmede Rejsende, som var taget om Bord i Flensborg. Man vilde vide, at disse har solgt Jagt og Ladning i Stralsund, hvorefter de straks stak af. Mordet blev aldrig opdaget. Hans Søn,

Jørgen Matthiesen, druknede 1812 den 20. Juni, da han med sin Baad sejlede tilbage fra Stenbækstrand, hvortil han havde sat Pastor Meyer fra Havnbjerg over. Hans Søn var Lærer Matzen i Guderup.

Majbølgaard.

Paa Danckwerths Kort fra 1649 nævnes Majgaard som adelig Besiddelse. Den laa paa den nu til Majbølgaard hørende »Melkesens Kobbek«. Nu er saa godt som intet Spor tilbage, Voldgravene er bleven fyldt op og ved Pløjningen findes kun nogle faa Murstensbrækker. Gamle Folk kan fortælle om Ruiner paa dette Sted. 1848—50 har danske Soldater benyttet en Taarnrest som Krudtmagasin. 1860 lod Forpagteren af Majbølgaard Resterne af den gamle Borg rive ned. Der er ingen Historie eller Sagn om Borgen.

Majbølgaard er rimeligvis opført paa Majgaards Jorder. Den blev 1640 oprettet af den Sønderborger Hertug Johan Christian af 5 nedlagte Bøndergaarde. 1667 kom Godset med den øvrige Augustenborger Ejendom under Kronen. Kong Frederik V gav under 24. September 1764 Godserne til Hertug Frederik Christian af Avgustenborg, for igen i 1852 at komme under Kronen.

Gaardens Ejer er nu Thomas Jessen. Siden 1815 har Familien Jessen siddet paa Gaarden, først som Forpagter, indtil den ældre H. H. Jessen købte Gaarden i 1863.

Minder fra Majbølgaard.

Thomas Jessen i Gentofte fortæller i sine »Optegnelser over Familien Jessen« (1909) om Majbølgaard under Krigen 1864:

Om Morgenen den 29. Juni, da Prøjserne tog Als, var Fru Sophie Jessen og hendes Børn kørt til Notmark Præstegaard. Majbølgaard laa nemlig paa Tilbagetogslinjen og var langtfra noget sikkert Opholdssted, hvorfor en af Officererne havde raadet dem til at tage bort. Jessen og Folkene søgte Dækning under en Stenkiste i Nærheden af Gaarden. Den eneste, der blev paa Gaarden, var Kokkepigen, der ikke vilde forlade sit Tøj. Prøjserne forfulgte dog kun de Danske til Høruphav, men derfra sendte de Blækere ud, som tog de danske Soldater til Fange, der enkeltvis eller i smaa Flokke flygtede til Kajnæs. Ved Peberbjerg toges saaledes tre, der som Tegn paa, at de vilde overgive sig, stak Bajonetterne i Jorden. En enkelt prøjsisk Soldat, som var fuld, kom dog ind paa Majbølgaard. Han forlangte Brændevin af Kokkepigen, og fik ogsaa en Flaske, slog en Tallerken ned af Rækken i Køkkenet, huggede et Stykke af Fortepianoet med sin Sabel, men gjorde forøvrigt ingen Fortræd. Paa Tilbagevejen fra Gaarden til Høruphav tog han efter Øjenvidners Beretning fem danske Soldater til Fange.

Et dansk Batteri, ført af Kaptajn Lund, var imidlertid kørt op paa en Høj en halv Fjerdingvej østfor Gaarden ved Mindebjerg og søgte derfra at skyde Gaarden i Brand, men det lykkedes heldigvis ikke. En Del af Granaterne sprang ikke og opsamledes senere hele. Saaledes faldt en Granat i Engen ved Gaarden uden at springe, den pløjede en dyb og lang Fure op, fløj derfra op og slog en Gren af et Kirsebærtræ foran Stuehuset, og blev derefter liggende hel foran Havetrappen. En anden sprang ved den sydlige Gavl af Stuehuset. Der stod en Støvsyge op i Luften, Granatstumper fløj omkring og slog Styk-

ker ud af Muren, og Vinduesruderne mod Haven sprang paa Grund af Lufttrykket.

Efter Tilbageetoget fra Danevirke havde Majbølgaard som det øvrige Als altid stor Indkvartering, idet Tropperne skiftedes til at ligge 5 Dage paa Dybbøl og fem Dage paa Als. Blandt andre laa General Caroc med Stab en Tid lang paa Majbølgaard. Til Staben hørte 10 Officerer foruden Underofficerer, og 44 Dragoner.

Ogsaa i den første slesvigske Krig havde Gaarden stærk Indkvartering. 1848 kom 22 Officerer og 1000 Mand aldeles uventet fra Mømark og skulde have Mad næste Dag. De kom fra Fyn og havde ligget paa Søen for at afvente Ordre til at marchere til Dybbøl. Der blev dækket saa godt som muligt paa Gaardspladsen, kogt Boghvedegrød i nogle store Brænderikedler og laant 200 Spiseskeer i Nabobyen, saa at de alle fik noget at spise. Men da de drog bort, var der heller ikke mere spiseligt paa Gaarden, endogsaa Skeerne tog de med.

**Smaa Beretninger, Folkesagn og Overtro.
En Grav i Hørup Kirke.
Billedhuggeren fra Bro.**

Fra 1686 til 1709 boede der i Bro paa Als en Billedhugger Anton Günther Frese. Hvornaar han er kommen til Bro og hvorfra han er kommen, ses ikke af de gamle Bøger. Fra hans Haand stammer Alteret i Ullerup Kirke, som han begyndte paa i 1707. Han fik for Alteret en Betaling paa 360 Mark, efter Datidens Forhold et stort Beløb. 1702 har han lavet en nu forsvunden Solskive til Sottrup Kirke for 6 Mark. 1694 har Hørup Kirke »givet Billedhuggeren for en Krantz at gjøre paa Altertavlen med Arbejds-løn og forgyldning 15 Mark«.

I de gamle Kirkeregnskaber kaldes han Anthoni Billedhugger. Han havde en Familiebegravelse i Hørup Kirke. I Kirkens Regnskab fra Aaret 1716 findes følgende Notits:

»Af en Begravelse for Billedhuggeren i Bro Mølle, samtykt af Kircken til ham og hans Hustrues Begravelse, som døde her i Sognet, at aabne 2 Rdl«. Det fremgaar ikke af denne Notits, om det er ham eller hans Hustru, som er død dette Aar.

En Ejendomshandel i Hørup i Aaret 1661.

Hørup Præst, J. Kragh, solgte 1661 et ham tilhørende lille Hus til Skolelærer Claus Asmussen i Hørup. Kontrakten lyder:

»Anno 1661 den 21. Juli haver jeg solgt Claus Scholmeister det Hus mellem Hans Bnudsen og Christen Jurgensen, og han skal for Huset og Feste tilsammen give mig 8 rix.dl. 24 sk. Lybsk, og aarliggen til Leje af Grunden 2 rix.dl. og holde Grunden ved Magt, at der ingen Klage paaføres. Den halve Sum nemlig 4 rix.dl. skal straks erlægges, de andre 4 til Jul førstkommende.

J. Kragh. Claus Asmussen Scholmeister.«

Skolemesteren kunde imidlertid ikke betale, og Præsten maatte tage Huset tilbage. Herom beretter Pastor Kragh i en gammel Regnskabsbog:

»Aa. 61 d. 1. Aug. erlagde Claus Scholmeister 3 rix.dl. rest 5. For de 5 Rixdl. som blev til Rest, maatte jeg tage Huset igen, da Claus Scholmeister ikke længer vilde tøve paa min Grund«. —

1663 fandt Præsten en ny Køber:

»Anno 1663 d. 7. Mai solgte jeg Hans Jensen Skrifer dette Hus for rede Penge 10 Rixdl.«

Provst Mads.

Som første Navn paa Hørup Præstetavle nævnes Mads Præpositus. Om ham fortælles følgende:

»I den katolske Tid var Provst Mads Præst i Hørup. Engang begyndte han sin Prædiken paa følgende Maade: »Mine elskelige Tilhørere! I se Gaa- sen gaa ud i Toften; den lader noget tilbage efter sig, som paa den ene Side er sort, paa den anden hvidt, og i Midten er det grønt«. — Herover gav alle Tilhørere sig til at istemme en høj Latter. Men Provst Mads blev rolig ved at fuldføre sit Billede og udviklede det videre. Han sammenlignede det sorte med hede Halvede, det grønne med Jorden i Midten, der vel kunde indeholde megen Glæde, men ogsaa tit grænsede til Helvede, hvorfor man maatte tage sig vel i Agt; det hvide derimod betød Himmeriges Rige, hvor Renhed og Uskyldighed alene bor. Han talte saa gribende mod Synden og det Onde, men tillige saa trøstefuldt ved at henvise til Glæden i Himmeriges Rige, at alle hans Tilhørere blev bevægede og fældede Taarer, saa Graad af Hjertet traadte i Stedet for den Latter, hvormed de havde modtaget ham«.

Maygaard.

Paa Danckwerth's Kort fra 1647 findes anført »Maygaard« paa Stedet, hvor nu Majbølgaard ligger. Efter Signaturen har den været en adelig Gaard. Da Majbølgaard allerede er bleven oprettet 1640, altsaa 7 Aar før Danckwerth udgav Kortet, maa det antages, at dette Kort er tegnet før 1640 eller at det er taget efter et ældre.

Maygaard laa Nord for Majbølgaard, ved Markvejen, der fører til Majbøl-Station. Der ses endnu Spor af Voldstedet.

Det ligger paa den til Majbølgaard hørende Mark »Melkesens Kobbek«, Vest for nævnte Markvej. En lille rund Pold er omgivet af en nu næsten udjævnet Grav, og Sænkningen fører videre om en større Plads, hvor Avlsgaarden maa have ligget. Paa hele Pladsen findes Munkestensbrokker. Gamle Folk kan endnu fortælle om en Taarnrest, der har staaet paa den lille Pold. —

Denne Taarnruin skal danske Soldater i Treaarskrigen have benyttet som Krudtmagasin. 1860 har H. H. Jessen, som var Forpagter af Majbølgaard, ladet de sidste Murrester fjerne og den største Del af Gravene udjævne.

Der knyttes hverken Historie eller Sagn til denne gamle Gaard.

Majbølgaard

blev oprettet 1640 af Hertug Johan Christian af Sønderborg som hertugelig Avlsgaard. Hertugen erhvervede dertil 5 Bøndergaarde, én af disse har vel været den gamle Maygaard. 1667 kom Gaarden, sammen med de andre hertugelige Ejendomme, under Kronen. 1764 overdrog Kong Frederik V Godserne til Hertug Frederik Christian (den Ældre) af Augustenborg. 1852 kom de Augustenborgske Besiddelser atter under Kronen.

Nu er Majbølgaard i Thomas Jessens Eje. Siden 1815 har Familien Jessen siddet paa Gaarden som Forpagtere, indtil H. H. Jessen i 1863 købte Gaarden af den danske Stat.

Hørup Præst i Kamp med Fanden.

Ved Troldborg (Ketting) stod der en stor Eg, som kaldtes »e Trolds Eg«, hvor Fanden altid plejede at drive sit Spil.

Da Præsten i Hørup engang stod paa Prædikestolen, holdt han pludselig inde midt i sin Prædiken og sagde: »Mine elskelige Tilhørere, jeg maa slutte, da en af mine Embedsbrødre er kommen i Fare«. Han skyndte sig ud og bad Kusken, som holdt rede til at køre ham hjem, om at køre ham, alt hvad Remme og Tøj kunde holde, til Ketting. Her var Pastor Morten Reerberg With fra Ketting kommet i Kast med Fanden ude ved Egen ved Troldborg. Fanden havde allerede faaet de to Bøger lusket fra Præsten, og de kæmpede om den tredie. Men i samme Øjeblik kom Hørup Præst rullende med sin Vogn. Han strakte et lille Kors, som han førte med sig, frem mod Fanden og anraabte den hellige Trefoldigheds Navn. Det kunde Fanden ikke staa for og luskede bort i Form af en stor sort Pudel, efterladende de to Bøger, han havde vredet fra Pastor With. Præsten var frelst og kunde gaa uhindret hjem.

Pastor With var Præst i Ketting fra 1752—1793, og døde den 23. April 1794. Han havde været Præst i Asserballe og tillige Hofpræst paa Augustenborg i 13 Aar.

Det skal være Pastor Otto Frank i Hørup, død 1767, som tog denne Dyst op mod Fanden.

Den kloge Præst i Hørup.

I Majbøl var der kommet Ildebrand. Hørup Præst var kendt for, at han baade kunde mane og stille Ild. Han kom til og satte sig til Hest og red udenom den Bygning, hvor det brændte. For at standse Ilden, skulde han holde en vis Afstand fra den. Nu var der et Sted, hvor der gik en Dam ind i Bygningen. Men Præsten satte Sporene i Hestens Side og red gennem Dam-

men. Det, der allerede var Ild i, stod ikke til at redde, men Resten gik fri for Branden.

(Efter Pastor Knudsens Optegnelser.)

Efter anden Fortælling skal det være samme Præst, som reddede Pastor With fra Ketting, da denne sled med Fanden ved »Trøldborg«.

Udskibningsbroerne ved Hørup.

Under Krigen 1864 var Høruphav en vigtig Udskibningshavn for Transporterne til Hæren paa Dybbøl og Als. Straks ved Krigen's Begyndelse blev der anlagt tre Skibsbroer. Den østlige laa foran Hotel Baltic's Have, hvor nu Badehuset staar, den midterste var lige foran Skovløberhuset og den vestlige et lille Stykke længere mod Vest, hvor Skovvejen fører ned til Stranden.

Chefen for Hærens Transportvæsen i 1864, Orlogskaptajn Raffenberg, havde sin faste Station i Høruphav.

Da de sidste danske Soldater efter Kampen den 29. Juni var gaaet i Baadene, for at blive ført over til Kajnæs, blev Broerne overhældt med Tjære og stukket i Brand, for at gøre dem ubrugbare for Fjenden.

Man ser endnu Stumper af Pælene i Strandkanten og i Havbunden.

De sidste danske Soldater paa Als den 29. Juni 1864.

Der fortælles, at de sidste danske Soldater, som den 29. Juni 1864 naaede Høruphav, var to Dragoner. De blev begge stærkt beskydt af de preussiske Forfølgere, som allerede var naaet igennem Lambjerg Indtægt. Den ene styrtede med sin Hest ned ad Skrænten mellem Thorshøj

og Hotelhaven og naaede ud til Baadene og blev reddet. Den anden galopperede igennem Bygaden, ned ad Skrænten og forbi Klinten. Paa denne Maade undgik han ogsaa Død og Fangenskab.

Mjang.

De Gamle i Mjang fortæller, at Gaardene i Byen i gammel Tid har ligget saaledes, at hveranden Gaard havde Front mod Syd, hvoranden mod Nord. Denne Beliggenhed havde sin Grund deri, at man kunde se til begge Sider og bedre kunde holde Udkig efter Sørøverne eller hvis der paa anden Maade skulde ske Byen Overlast.

Et Drab i Miang 1851.

Den 14. Februar 1851 blev Hans Lorenzen, Søn af Gaardejer Lorenzen (nu Christian Rasmussens Gaard) i Miang begravet. Han blev dræbt af en Soldat, — en Kulsvier — som var indkvarteret paa Gaarden.

Soldaten var kommet i Klammeri med Gaardejeren. Sønnen Hans tog Faderens Parti, hvorfor Kulsvieren for løs paa Sønnen, som flygtede og løb omkring Huset. Soldaten forfulgte og indhentede ham, i sit Raseri jøg han Sabelen igennem den unge Lorenzen. Hvad der er sket med Soldaten, vides ikke. En Broder til den Myrdede tog Del i Treaarskrigen og kom uskadt hjem.

»Madhøj«^{*)}.

Paa Gaardejer Chr. Færgemands Mark i Hørup laa før »Madhøj«, en Gravhøj fra Oldti-

---

^{*)} Meddelt af Chr. Færgemand, Hørup, i Sdj. Maanedsskrift 1931.

den. Denne Høj er for ca. 100 Aar siden blevet sløjfet. Naar Kreaturerne græssede paa Marken, var Pigerne ikke glade ved at gaa ud til »Madhøj«. Hvad der egentlig var Grunden hertil, vidste ingen rigtig, men forskellige Gange var der bleven hørt en ejendommelig Buldren under Højen. Det hændte ogsaa ofte, at Pigen, som vogtede Køerne, naar hun skulde malke, lagde sin »Bindho's« ned ved Højen, og naar hun kom tilbage, laa der i Reglen en Skilling under den. Det var lettere at forklare, thi der boede en Nis i Højen, maaske er det ogsaa ham, der har lavet Rabalder under Jorden.

Nogle Aar før »Madhøj« blev sløjfet, gravede man Mergel ved Siden af Højen, og et Stykke af Højen blev afgravet. Da man havde gravet et Stykke ned, opdagede man en sort Plet i Gravens ene Side, som stod ind mod Højen. Man mente, at det var et sort Lerkar fra Oldtiden, og en Arbejder tog en Hakke og slog det formentlige Kar i Stykker. I samme Øjeblik stod en stærk Vandstraale ud af Hullet, og i Løbet af et Øjeblik fyldtes hele Graven med Vand, saa man i Hast maatte bjerge Hest og Vogn. Vandet holdt sig stadig i samme Højde, og da den næste Sommer bragte fuldstændig Tørke i Hørup Sogn, var Hullet ved Madhøj det eneste Vandsted. Fra hele Sognet kom Folkene for at hente Vand, og Trængselen blev saa stor, at der maatte indeles bestemte Timer for de enkelte Byer.

Senere blev Vandhullet opfyldt med Jorden fra »Madhøj«. Ved Foraarspløjningen ser man endnu tydeligt Stedet, og i den fugtige Tid trænger Vædet altid igennem.

En »synsk« Kone.

Der var en gammel Kone i Hørup, som ofte

om Aftenen hørte en mærkelig Lyd drage forbi, og naar hun saa ud af Vinduet, saa hun en Række Lys, det saa ud, som det var oplyste Vinduer, fare forbi, snart i Retning af Majbøl, og snart mod Vollerup. Konen var »synsk«, men denne mærkelige Iagttagelse kunde hun alligevel ikke forstaa.

Kort før hun døde, fik hun Klarhed for dette Syn. Hun oplevede endnu Amtsbanens Indvielse og saa flere Gange Toget fare hen og tilbage om Aftenen. »Ok, de hæ æ si' fo læng' sin'« sagde Konen, »men æ vist it hvad e' va!«

Forvarsel i Majbøl.

Paa en Gaard i Majbøl gik Konen en Dag ind i Storstuen. Da hun lukkede Døren op, stod Gaardens Tjenestepige midt paa Stuegulvet og var ligklædt. Synet forsvandt igen i samme Øjeblik. Otte Dage senere stod Pigens Lig i samme Stue. Hun døde efter en kort Lungebetændelse.

Krybskytter-Historier fra Hørup Sogn.

En List. I gamle Dage gik det meget strengt til. Jægerne havde Ret til at visitere, naar Folk kom kørende paa Vejen. Over 20 Vogne kunde holde paa Vejen ved Augustenborg uden at kunne komme frem. Saa kom engang en fra Ertebjerg, men han havde taget en Karl til at køre for sig, og sad selv bag i, lidt fint paaklædt, med høj Hat som en Herre. Vejen var spærret, mens de visiterede, men Karlen slog Knald, og Jægeren lod dem gøre Plads for Køretøjet i den Tro, at det var en Herre. Manden havde et Daadyr liggende under Stolen.

Optegnet i Majbølgaard.

E n A d v a r s e l. Skovrider Petersen var en meget streng Mand. Han passede paa Dag og Nat og var tit haard nok imod dem, der blev grebet. Men da engang en Mand skød efter hans Hat, som han havde stukket frem paa en Stok bag ved et Træ, var han fra den Tid mere forsigtig.

Opt. 1857 ved Pastor C. Knudsen, Lysholm.

*

D e n f a l s k e J æ g e r. Det var nogle fiffige Fyre, Jørgen Jessen og hans Broder i Majbøl. De var Krybskytter, og for at have det ene, saa andre ikke skulde gaa ind paa deres Jagt, brugte de Kneb. Naboen havde en Karl, der havde været med dem. Men da han ogsaa jagede paa egen Haand, fandt de paa Raad. Jørgen Jessen klædte sig ud med høj Hat, et Stykke hvidt Papir for Brystet, med store Støvler og lang Frakke og gaar en Aften i Skumringen hen og nærmer sig til Vogterdrengen fra den Gaard. »Hvad er det for en Knægt af en Karl I har?« — »Ja, han er fra Kajnæs«, siger Drengen. — Ja, han var ligeglad hvor han var fra. — »Men han gaar paa Jagt.« — »Nej«, sagde Drengen. — »Hvad gør han ikke, vil du lyve,« sagde han og traadte nærmere. Jo, et Par Gange havde han da været afsted. »Ja, hils ham fra mig, at begynder han paa de Kunster tiere, skal han nok høre fra mig«. — Saa fjernede han sig og vendte sig lidt om. — »Ved du, hvem jeg er«. — Nej, det vidste han da ikke. — »Jeg er den lange Jæger fra Vertemine«. Saa gik Drengen ind og fortalte Karlen det. Og Karlen sagde: »Nu kan det ikke gaa an at jage, nu har den lange Jæger været her.«

Opt. 1906 i Majbølgaard.

En uheldig Krybskytte. Matthias Hus i Majbøl var en slem Krybskytte. Han vilde til Augustenborg og skyde Svanerne der, men faldt igennem Isen til Halsen og fik blot »en skidden Gaas at gaa til Majbøl med«, som han udtrykte sig.

(Efter Sdj. Maanedsskrift, 1932.)
